МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Навчально-науковий інститут бізнесу, економіки та менеджменту
Кафедра фінансових технологій і підприємництва

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ БАНКУ

спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Студента: Лапка Богдана Ігоровича

Групи БС.мз-11с

Кваліфікаційна робота магістра містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело _____ Б. І. Лапко……
(підпис)

Керівник старший викладач, к. е. н. _____ Л. Д. Павленко
(підпис)

2022

АНОТАЦІЯ

кваліфікаційної роботи магістра
на тему: «Механізм забезпечення фінансової стійкості
банку» Лапка Богдана Ігоровича

Актуальність обраної теми полягає у важливості забезпечення фінансової стійкості як фундаментальної складової фінансового стану банків. Це зумовлено тим, що фінансова стійкість банку формує умови для забезпечення його спроможності здійснювати безперервну та ефективну діяльність у довгостроковій перспективі, є ключовим індикатором успішної економічної діяльності, основою прийняття рішень щодо подальшого розвитку. Вона також важлива для всіх стейкхолдерів, які співпрацюють з цим банком. Зважаючи на це, забезпечення фінансової стійкості є найважливішим завданням менеджменту банку, умовою успішності його внутрішніх та зовнішніх взаємодій.

Вагомість теми посилюється тим, що зараз банки України функціонують в умовах воєнного стану та активної фази бойових дій, під впливом яких зазнали змін практично всі макро- та мікросистеми. Ці трансформації негативно вплинули на діяльність банків через зниження кредитоспроможності позичальників, зниження економічної активності клієнтів та їх платоспроможності, що скорочує попит на банківські послуги, руйнування інфраструктури тощо. У таких умовах банки обов’язково повинні мати достатні буфери фінансової стійкості, щоб продовжувати безперебійно функціонувати попри негативний вплив з боку зовнішнього та внутрішнього середовища.

Мета кваліфікаційної роботи полягає в обґрунтуванні методичних підходів щодо формування та реалізації механізму забезпечення фінансової стійкості банків у сучасних умовах функціонування та розробці практичних рекомендацій щодо підвищення його ефективності за допомогою вдосконалення аналітичного інструментарію.

Об’єктом дослідження є ФСБ як визначальний фактор функціонування банків.

Предметом дослідження є механізм забезпечення фінансової стійкості банків України в сучасних умовах їх функціонування.

Основним результатом роботи є розробка та апробація на даних АТ КБ «ПриватБанк» науково-методичного підходу до визначення рівня фінансової

стійкості на основі формалізації впливу на неї зовнішніх та внутрішніх факторів.

Запропонований підхід може бути використаний менеджментом банків для прийняття рішень у частині управління їх фінансовою стійкістю за результатами оцінки, оскільки надасть можливість коригувати діяльність при зміні внутрішніх умов діяльності або факторів зовнішнього середовища.

Сформовані в роботі теоретичні положення та практичні рекомендації можуть бути використані банками України у процесі обґрунтування застосування управлінських впливів як складової механізму забезпечення ФСБ.

Ключові слова: банк, фінансова стійкість банку, механізм забезпечення фінансової стійкості банку, фактори впливу на фінансову стійкість банку.

Основний зміст кваліфікаційної роботи викладено на 77 сторінках, з яких список використаних джерел із 48 найменувань на п’яти сторінках. Робота містить 15 таблиць, 25 рисунків, а також 5 додатків.

Рік захисту роботи – 2022 рік.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Навчально-науковий інститут бізнесу, економіки та менеджменту
Кафедра фінансових технологій і підприємництва

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри, д. е. н., проф.
_____ Лариса ГРИЦЕНКО
(підпис)
«20» 06 2022 р.

ЗАВДАННЯ
до кваліфікаційної роботи магістра

Студента групи БС.мз-11с ННІ БІЕМ
спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Лапка Богдана Ігоровича

Тема роботи: «Механізм забезпечення фінансової стійкості банку»,

Затверджено наказом по СумДУ № 1055- VI від «10» 11 2022 р..

Термін здачі студентом завершеної роботи «02» грудня 2022 р.

Вихідні дані до роботи: закони та підзаконні нормативно-правові акти У статистичні дані Національного банку України; фінансова з АТ КБ «ПриватБанк», наукові праці з питань аналізу та забезпечення фін стійкості банку.

Зміст основної частини роботи (перелік питань для розроблення): у дефініцію «фінансова стійкість банку» та визначити основні фактори впливу розробити комплексний підхід до формування й реалізації механізму забез фінансової стійкості банку; провести аналіз фінансової стійкості банківської в контексті впливу на фінансову стійкість окремих банків; дослідити м забезпечення фінансової стійкості в АТ КБ «ПриватБанк» та оцінит результативність; розробити науково-методичний підхід до визначення рівня основі формалізації впливу зовнішніх та внутрішніх факторів та провес апробацію на даних АТ КБ «ПриватБанк».

Дата видачі завдання: «20» червня 2022 р.

Керівник кваліфікаційної роботи: _____ Павленко Л
(підпис)

Завдання прийнято до виконання «02» грудня 2022 р._____ Лапко Б.І.
(підпис)

ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ, УМОВНИХ ПОЗНАК І ТЕРМІНІВ

НБУ – Національний банк України.

ФСБ – фінансова стійкість банку.

ФС – фінансова стійкість.

МЗФСБ – механізм забезпечення фінансової стійкості банку.

ВСТУП

Фінансова стійкість – фундаментальна складова фінансового стану банків. Це зумовлено тим, що саме вона формує умови для забезпечення його спроможності здійснювати безперервну та ефективну діяльність у довгостроковій перспективі, є ключовим індикатором успішної економічної діяльності, основою прийняття рішень щодо подальшого розвитку. Вона також важлива для всіх стейкхолдерів, які співпрацюють з цим банком. Зважаючи на це, забезпечення фінансової стійкості є найважливішим завданням менеджменту банку, умовою успішності його внутрішніх та зовнішніх взаємодій.

Вагомість теми посилюється тим, що зараз банки України функціонують в умовах воєнного стану та активної фази бойових дій, під впливом яких зазнали змін практично всі макро- та мікросистеми. Ці трансформації негативно вплинули на діяльність банків через зниження кредитоспроможності позичальників, зниження економічної активності клієнтів та їх платоспроможності, що скорочує попит на банківські послуги, руйнування інфраструктури тощо. У таких умовах банки обов’язково повинні мати достатні буфери фінансової стійкості, щоб продовжувати безперебійно функціонувати попри негативний вплив з боку зовнішнього та внутрішнього середовища.

Метою кваліфікаційної роботи є обґрунтування методичних підходів щодо формування та реалізації механізму забезпечення фінансової стійкості банків у сучасних умовах функціонування та розробка практичних рекомендацій щодо підвищення його ефективності за допомогою вдосконалення аналітичного інструментарію.

Задля досягнення визначеної мети необхідно розв’язати наступні задачі: - уточнити дефініцію «фінансова стійкість банку» (далі – ФСБ) та визначити основні фактори впливу на ФСБ;

- розробити комплексний підхід до формування й реалізації механізму забезпечення ФСБ;

- провести аналіз фінансової стійкості банківської системи в контексті впливу на фінансову стійкість окремих банків;

- дослідити механізм забезпечення фінансової стійкості в АТ КБ «ПриватБанк» та оцінити його результативність;

- розробити науково-методичний підхід до визначення рівня ФСБ на основі формалізації впливу зовнішніх та внутрішніх факторів та провести його апробацію на даних АТ КБ «ПриватБанк».

Об'єктом дослідження є ФСБ як визначальний фактор функціонування банків. Предметом дослідження є механізм забезпечення фінансової стійкості банків України в сучасних умовах їх функціонування.

Теоретичну основу дослідження становлять фундаментальні положення теорії банківської справи, управління ФСБ та антикризового банківського менеджменту. Інформаційно-фактологічною базою дослідження є: закони та підзаконні нормативно-правові акти України, статистичні дані Національного банку України; фінансова звітність АТ КБ «ПриватБанк», наукові праці з питань аналізу та забезпечення ФСБ.

Методологічною базою написання роботи є аналіз зібраної інформації та формування висновків на її основі. У процесі дослідження використано загальнонаукові методи пізнання, як аналіз та синтез, індукція та дедукція, абстрагування і конкретизація (під час уточнення дефініції «ФСБ», «механізм забезпечення ФСБ»; систематизації факторів впливу на ФСБ, визначенні елементів механізму забезпечення ФСБ); порівняльний, коефіцієнтний, графічний та табличний аналіз (під час оцінювання рівня фінансової стійкості банківської системи та АТ КБ «ПриватБанк»); економіко-математичне моделювання (у процесі розроблення науково-методичного підходу до визначення рівня ФСБ з урахуванням впливу зовнішніх та внутрішніх факторів). Економіко-математичне моделювання проведено за допомогою засобів програми MS Office Excel.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що в роботі запропоновано розв'язання науково-прикладного завдання, що полягає в розвитку теоретичних засад, науково-методичних підходів та розробленні практичних

рекомендацій щодо формування й реалізації механізму оцінювання та управління ФСБ з урахуванням впливу зовнішніх та внутрішніх факторів.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що обґрунтовані в роботі теоретичні положення та практичні рекомендації можуть бути використані

менеджментом банків для прийняття рішень у частині управління їх фінансовою стійкістю за результатами оцінки, оскільки надають можливість коригувати діяльність (ініціювати відповідні режими МЗФСБ) при зміні внутрішніх умов діяльності або факторів зовнішнього середовища.

1 НАУКОВО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФОРМУВАННЯ Й РЕАЛІЗАЦІЇ МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ БАНКУ

1.1 Етимологія дефініції «фінансова стійкість банку» та фактори, що визначають її рівень в сучасних умовах

Для держави банківська система є одним із головних елементів економіки. Тому, особливої актуальності сьогодні набуває завдання забезпечення стабільної, безперебійної та надійної роботи вітчизняних банків, які обслуговують економічні процеси. Сучасні виклики висувають до банків та системи в цілому жорсткі умови, які дозволяють їм відповідати критеріям стабільного та надійного фінансового посередника.

На сьогодні банки України працюють під впливом багатьох факторів, які й визначають в кінцевому вираженні можливість останніх відповідати вимогам до надійності та стійкості в умовах воєнного стану. За таких умов, нагальної важливості для функціонування економіки країни набувають питання розвитку сучасних механізмів забезпечення як фінансової стійкості банківської системи у цілому, так і окремих банків.

Для банків в умовах мінливості екзогенного середовища та кон‘юнктури ринку одним з пріоритетів стратегічного розвитку є підвищення рівня їх фінансової стійкості задля протистояння міжбанківській конкуренції та повернення/утримання довіри з боку економічних агентів.

В умовах воєнного стану формування ефективного та гнучкого механізму забезпечення фінансової стійкості банку (далі – МЗФСБ) з урахуванням новітніх підходів до менеджменту є запорукою її забезпечення на бажаному рівні та підтримання банком статусу надійної фінансової установи.

Саме тому традиційні засоби забезпечення ФСБ поступово виявляються непродуктивними та виникає необхідність пошуку нових альтернативних засобів нарощування потенціалу, які були б адекватні умовам сьогодення.

Формування МЗФСБ, який відповідав би сучасним викликам, вимагає уточнення сутності цієї дефініції, оскільки ФСБ є безпосереднім об'єктом, на який за допомогою відповідного інструментарію оцінки, регулювання та контролю чинять вплив суб'єкти, відповідальні за її підтримання на оптимальному для банку рівні.

Для розкриття економічного змісту ФСБ та її взаємозв'язку з такими категоріями, як: стійкість банківської системи (далі – СБС), фінансова стійкість та банківська стійкість, наведено на рисунку 1.1.

виконуючи функцію регулятора фінансового сектора ринку,

встановлює граничні значення нормативів, що характеризують стійкість банку

також збереження рівноваги та ефективному взаємозв'язку з фінансовими макроекономічної системами

НБУ

СТІЙКІСТЬ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ

полягає в збалансованості її складових, наявності взаємопов'язаних і взаємоузгоджених пропорцій між ними як у галузевому, так і в регіональному аспектах, а

зобов'язаннями і забезпечувати прибутковість діяльності на

рівні, достатньому для нормального функціонування в

конкурентному середовищі

БАНКІВСЬКА СТІЙКІСТЬ

це здатність банку відповідати за своїми

спроможності банку як системи трансф[redacted]ації

ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ

це динамічна інтегральна характеристика

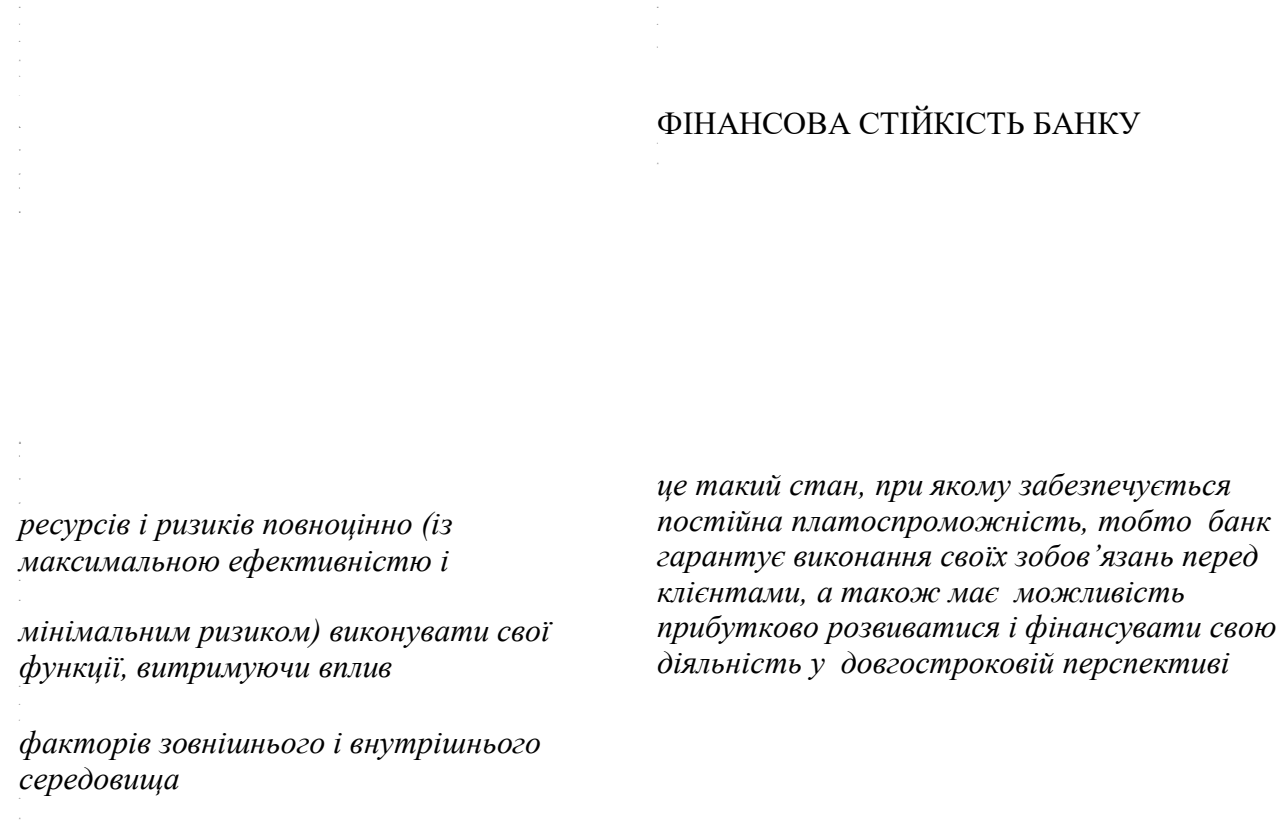

Рисунок 1.1 – Етимологія дефініції «фінансова стійкість банку» та її взаємозв'язок з економічними категоріями: «стійкість банківської системи», «фінансова стійкість» та «банківська стійкість» [1]

Попри численні наукові праці, присвячені розгляду теоретичних аспектів ФСБ, і дотепер відсутня узгодженість та єдність поглядів серед вітчизняних та закордонних науковців і практиків щодо визначення даної дефініції.

Підґрунтям для визначення дефініції ФСБ є економічна категорія «фінансова стійкість», що дозволяє визначити не тільки сутність, а й основні складові необхідні для подальшого її оцінювання.

Також в літературних джерелах ФСБ ототожнюють з іншими категоріями, що характеризують діяльність банку в різних аспектів, зокрема: стабільністю, надійністю, ФСБ, ризиком та прибутковістю, ліквідністю, платоспроможністю та конкурентоспроможністю, як це представлено в додатку А.

На наш погляд, такий підхід є не досить коректним, адже між означеними характеристиками банку наявні суттєві відмінності, які значною мірою впливають на формування стратегій та вибір інструментів їх реалізації [2, 3].

Крім того, для детального аналізу сутніості стійкості слід розрізняти стійкість банківської системи та стійкість банку, адже з позицій макро- та мікроекономіки СБС таке ототожнення не є доречним.

Отже, дослідження підходів до визначення дефініції ФСБ та аналіз

взаємозв'язку з іншими категоріями дає можливість визначення основних її складових (ліквідність, платоспроможність, прибутковість тощо) та характеристик (якісна та кількісна).

При цьому ФСБ є кількісною характеристикою діяльності банку, конкурентоспроможність банку – якісна, а фінансова стабільність банку – це здатність банку до відновлення.

В результаті проведеного дослідження та авторського узагальнення основні характеристики ФСБ та її структуризація наведена на рисунку 1.2. Ми вважаємо, що з усього вищезазначеного для всебічного розкриття сутності дефініції необхідним є використання синтетичного підходу до її розуміння.

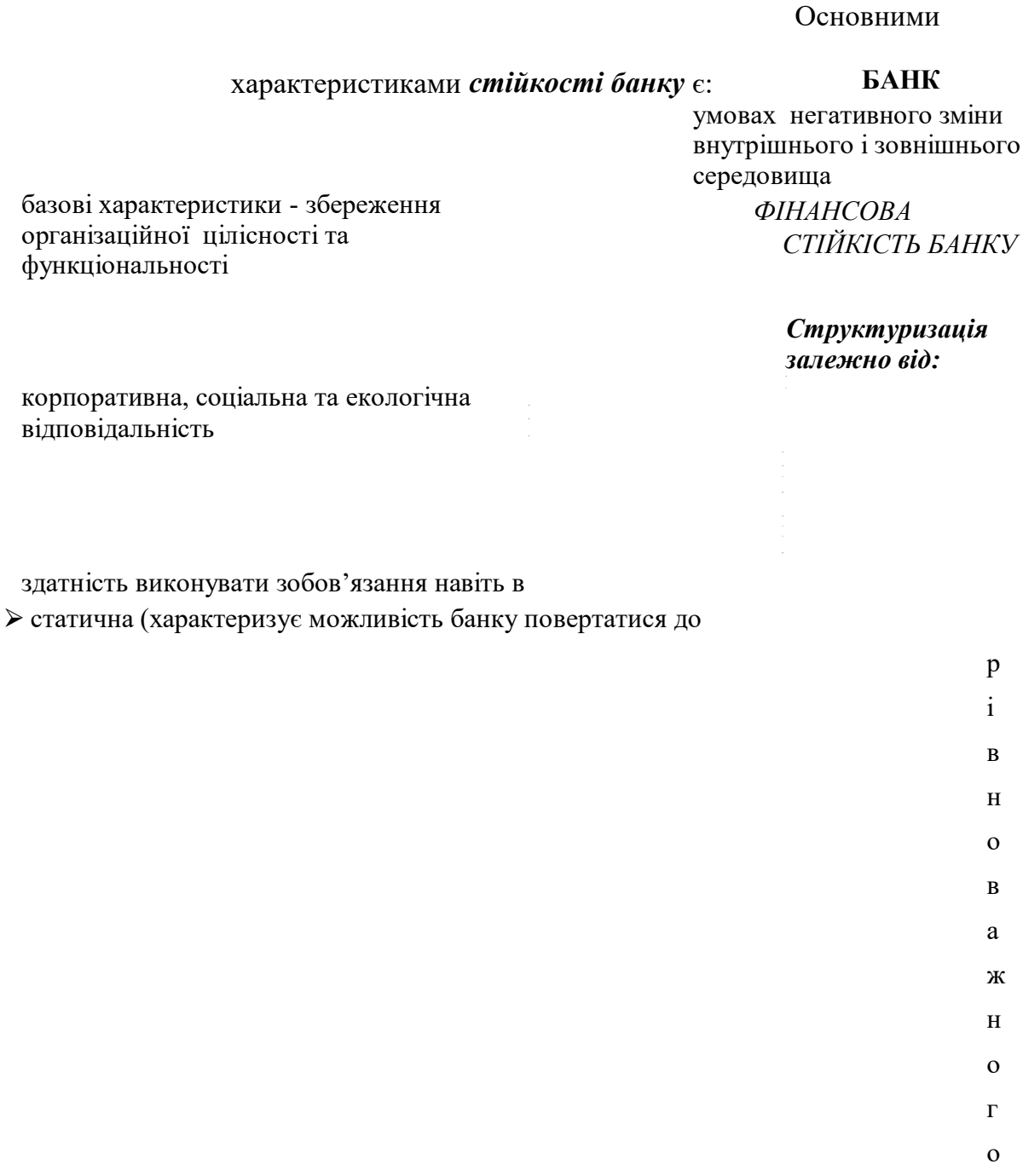

стану);

- динамічна (відображає спроможність банку невідхил

я т и с я в і д з а д а н и х

стратегічних орієнтирів розвитку)

Рисунок 1.2 – Основні характеристики та структуризація ФСБ [узагальнено автором]

О. В. Вінніченко та В. В. Громакова [4] розуміють ФСБ як якісну характеристику, що визначається зростання прибутку, достатністю та збалансованістю ресурсів та оптимальним їх співвідношенням з активами, підтриманням на достатньому рівні ліквідності та платоспроможності, мінімізацією ризиків.

Загалом ФСБ характеризується збалансованістю фінансових потоків, достатністю коштів для підтримки своєї платоспроможності та ліквідності, а також рентабельною діяльністю. «Стійкість» означає перманентну здатність банку відповідати за своїми зобов'язаннями та забезпечувати прибутковість на рівні, достатньому для нормального функціонування у конкурентному середовищі.

Відтак найбільш ґрунтовним та вичерпним з позицій завдань дослідження, на наш погляд, є визначення ФСБ, запропоноване О. Звєряковим – це «здатність банку функціонувати згідно з його стратегією, цілями та задачами під дією різних зовнішніх і внутрішніх чинників, яка може бути оцінена різними показниками» [5].

Для формування ефективного МЗФСБ обов'язковим є врахування взаємозалежності ФСБС та ФСБ, враховуючи волатильність зовнішнього середовища, що має безпосередній вплив на їх стабільне функціонування.

Основні види ФСБ в залежності від стабільності роботи та її взаємозв'язок зі ФСБС наведено на рисунку 1.3.

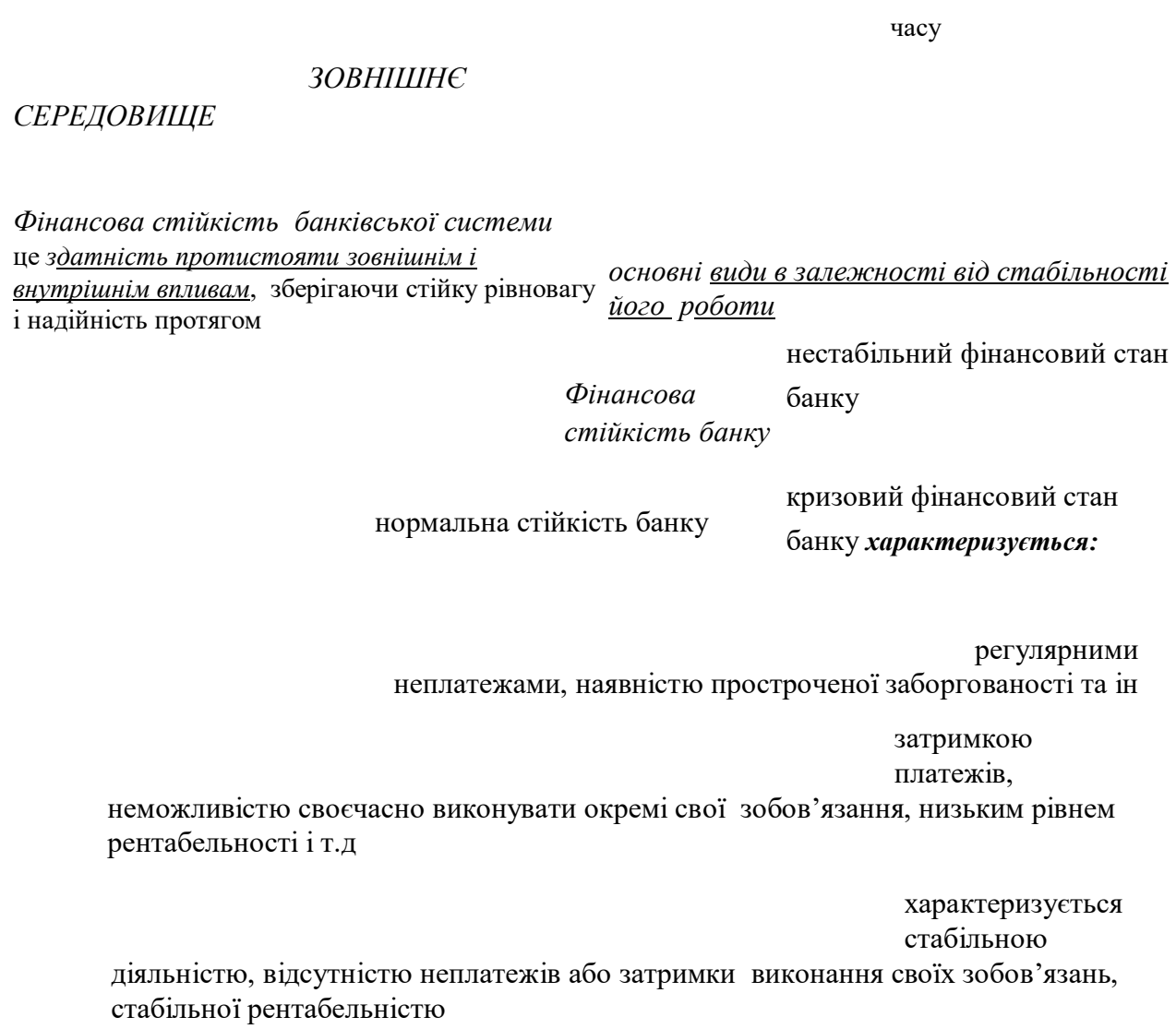

Рисунок 1.3 – Основні види ФСБ залежно від стабільності роботи банку [складено автором на основі: 5, 6]

Кризовий фінансовий стан може призвести до неспроможності банку фінансувати поточну діяльність, здійснювати платежі й виконувати свої зобов'язання, а у загальному підсумку – до банкрутства [7].

Важливим завданням при побудові сучасного МЗФСБ є визначення факторів, що впливають на неї в поточний момент часу та в перспективі, за різними напрямами та з урахуванням різних ознак.

Питання щодо структуризації факторів, що впливають на ФСБ, знаходить досить широке відображення в економічній літературі, але переважна більшість авторів нехтують принципом комплексності та системності при дослідженні. Тому важливого значення набуває визначення потенційних джерел порушення його ФСБ, а

також ідентифікація ключових факторів.

Підходи науковців щодо структуризації факторів впливу на ФСБ наведено в додатку Б. Проаналізувавши більшість підходів науковців, беззаперечним є необхідність ідентифікації факторів на: екзогенні (зовнішні) і ендогенні (внутрішні), та, надалі, квантифікації ступеню їх впливу на ФСБ. Зважаючи на це, нами буде здійснено характеристику факторів впливу на ФСБ.

Класифікації, розглянуті у наукових працях, дозволяють узагальнити та запропонувати удосконалену структуру факторів та середовищ, що впливають на ФСБ. Ці фактори та середовища необхідно розглядати у комплексі, як єдину систему, що дозволить підвищити якість управління ФСБ в динамічному економічному середовищі.

Фактори, що впливають на формування ФСБ, наведено на рисунку 1.4. Генерування, напрям та ступінь впливу, інтенсивність прояву факторів екзогенної групи не залежить від діяльності банку, оскільки вони неоднорідні за джерелами походження та є результатом впливу надсистем різного рівня. Склад ендогенних (внутрішніх) факторів впливу на ФСБ науковцями також однозначно не сформований. Тому при їх систематизації доцільно базуватись на кількісних критеріальних ознаках ФСБ та саме в розрізі них визначати ендогенні фактори впливу на ФСБ.

Саме ці фактори впливу є більш керованими та залежать від ефективної діяльності самого банку та його менеджменту. Ендогенні фактори впливу на ФСБ доцільно поділити на фінансові та нефінансові.

Зовнішні

Інноваційний клімат в країні

Стан платіжного балансу

Податкова політика країни

Стан економіки

Соціальна стабільність

Стійкість уряду та довіра населення до влади

Політична стабільність стабільність

Процентна політика НБУ

Кредитна політика НБУ *Валютна політика НБУ*

Стан грошового ринку

Величина зо міжнародних резервів НБУ

Фінансово-економічні

забезпечує послаблення інфляції, оптимальні проценти за депозитами та вкладеннями, зниження відсоткових ставок за кредитами, скорочення заборгованості та зростання споживчого попиту населення

відображає економічне становище країни, використовується в інтересах прогнозування та макроекономічного регулювання діяльності банків, допомагає в проведенні виваженої курсової політики та забезпечення стабілізаційного функціонування банків

дозволяє створити економічну ефективність і соціальну справедливість, гарантування стабільності податкового законодавства, яке відображається в податковому кодексі й оптимально пов'язати інтереси держави з інтересами банківського сектора

суттєво впливає на рівень захищеності банківського сектора та ступінь реагування на зміни в економічній ситуації країни

дозволяє сформувати процентну політику як єдине поняття грошово-кредитної політики, забезпечує управління банківською системою та банківською діяльністю, чинне законодавство сприятиме консолідації не лише банківського права, але і суспільного економічного життя в цілому

підтримує стабільність національної валюти, стабілізується вартість національних грошей як на внутрішньому ринку через зниження темпів інфляції, так і на зовнішньому через укріплення її обмінного курсу

спрямована на забезпечення макроекономічної стабільності та створення умов довіри внутрішньої економіки й іноземного бізнесу до національної валюти, стимулювання розвитку експорту, повернення в країну зароблені іноземної валюти, забезпечення стабільного функціонування національної валютної системи, сприяння збалансованості платіжного балансу,

дає

змогу здійснювати накопичення, оборот, розподіл і перерозподіл грошового капіталу

достатній обсяг валютних резервів забезпечить економічну самостійність і стабільну діяльність банків

Внутрішні

Юридичні

Організаційно

функціональні

Інформаційно-технологічні банку

Рисунок 1.4 – Фактори, що впливають на ФСБ [складено автором на основі: 4, 8, 9]

До груп фінансових ендогенних факторів впливу на ФСБ доцільно віднести: капітальні, якості ресурсів, якості активів, ліквідність, рентабельність, рівень ризиків тощо. Нефінансові фактори впливу на ФСБ включають організаційну структуру та технологічну складову (забезпеченість інформаційно-аналітичної та технологічної підтримки управління фінансами банку; рівень технічної оснащеності; впровадження сучасних банківських технологій).

Ендогенні фактори впливу на ФСБ та їх характеристика наведені в додатку Б. Отже, дослідження дефініції ФСБ демонструє, що воно широко використовується в роботах науковців, ФСБ часто ототожнюють з надійністю, проте стійкість є більш широким поняттям. З урахуванням специфіки забезпечення ФСБ здійснено систематизацію факторів, що впливають на неї. Чітка структуризація ФСБ може бути успішно застосована для здійснення формування сучасного та ефективного механізму управління нею.

1.2 Комплексний підхід до формування й реалізації механізму забезпечення фінансової стійкості банку

Банківська система завжди знаходиться у залежності від рівня та якості розвитку всіх процесів, що відбуваються у в економіці та суспільстві країни. Оскільки банки є чутливими до навіть незначних змін, воєнний стан в Україні спричинив відтік значної кількості фінансових ресурсів з усіх сфер життєдіяльності суспільства, що уповільнило розвиток економіки та погіршив економічний стан всіх економічних агентів. Як результат, відбулось скоротилися надходження до бюджету, збільшився рівень інфляції, зросли ціни, зменшилися реальні доходи громадян. Тому банківська система повинна швидко реагувати на ризик-фактори та знаходити нові інструменти для їх мінімізації [10].

В умовах системної нестабільності, збиткової діяльності багатьох фінансових установ удосконалення механізму забезпечення фінансової стійкості банків набуває важливого значення, зумовлює актуальність дослідження, підтверджує його практичну значущість.

Невирішеною частиною цього питання є недостатність розробки

концептуальних засад управління ФСБ в умовах воєнного стану та економічної нестабільності. Це обумовлює необхідність теоретичного обґрунтування категорії «механізм забезпечення фінансової стійкості банку» як практичної основи механізму управління ФСБ, визначення його складових елементів.

У загальному розумінні під поняттям «механізм» традиційно визначають «спосіб функціонування певної системи, тобто реалізації функцій її окремих елементів» [11, 12].

Теоретично-методичні підходи щодо побудови та реалізації МЗФСБ знайшли відображення у працях науковців: В. Ю. Біляєвої [2], В. В. Бриштіни, Л. А. Клюско [13], М. І. Звєрякова [5, 14], Р. С. Квасницької, Н. В. Гайдайчука [15], Кочеткова В. М. [16], Л. І. Лачкової та інших [17], Р. В. Михайлюк [12, 18], Ю. М. Нікольчук та О. О. Лопатовської [19], О. Р. Яременко та А. В. Беренич [20] та інших. Але, попри численні здобутки, положення щодо визначення МЗФСБ належать до дискусійних та потребують постійного дослідження та удосконалення.

Для визначення, розробки та реалізації сучасного МЗФСБ та забезпечення достатнього рівня ФСБ необхідно враховувати особливості діяльності банку як на макро- так і на мікроекономічному рівні. Це дасть змогу забезпечити належне функціонування банків та системи, з одного боку, а з іншого, створити базові передумови до виконання ними своїх функцій та реалізувати їх для забезпечення безперебійної роботи економіки країни.

Визначення сутності МЗФСБ значною мірою обумовлюється змістом дефініції «ФСБ», що характеризує не тільки суттєві ознаки фінансового стану та фінансових відносин банку, але й взаємозв’язки складових компонентів з іншими явищами та

процесами які відбуваються в країні. Концепцію формування ефективного МЗФСБ наведено на рисунку 1.5.

КОНЦЕПЦІЯ ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

ФСБ *досягнення та підтримка рівня ФСБ відповідно до вимог НБУ та враховуючи*

Мета *зміни чинного законодавства, що забезпечить захищеність пріоритетних фінансових інтересів банку від негативних факторів впливу*

Завдання

у поточному та перспективному періодах

✓ *формування необхідної кількості фінансових ресурсів для здійснення своєї діяльності;*
✓ *забезпечення високого рівня рентабельності активів банку;* ✓ *досягнення й підтримка рівня ФС та платоспроможності;* ✓ *мінімізація фінансових ризиків банку;*
✓ *дослідження та впровадження сучасного інструментарію управління;* ✓ *впровадження нових технологій та організаційних систем управління;* ✓ *забезпечення здатності банку швидко та ефективно запобігти факторам, що можуть провокувати появу фінансової кризи*

безперервності;

✓ *обґрунтованості*

Принципи
✓ *економічності;* ✓ *комплексності;* ✓

Інтереси
✓ *гнучкості й адаптивності;*
✓ *оперативності;*

✓ *зростання рівня прибутковості;*
✓ *достатність ресурсів;*

✓ *фінансова стабільність;*
✓ *високий рівень інвестиційної активності та ефективності інвестицій* ✓ *ефективна нейтралізація наслідків зовнішніх та швидка локалізація внутрішніх загроз*

Рисунок 1.5 – Концепція формування МЗФСБ [складено автором на основі: 21, 22]

Сутність категорії «МЗФСБ» визначають як «…систему форм, прийомів, методів, важелів, норм та нормативів НБУ, а також інформаційного і нормативно правового, програмно-технічного та кадрового забезпечення, за допомогою яких банки досягають такий стан фінансових ресурсів, який дозволяє йому розвиватися на

основі зростання капіталу при збереженні на визначеному рівні платоспроможності в умовах допустимого рівня ризику» [19, 23].

Таким чином, сутність «МЗФСБ» можна визначити як цілісну модель системи дій, організаційно-економічних прийомів, певних інструментів впливу та методів управління, які застосовуються суб’єктами управління на забезпечення ФСБ.

Важливою умовою ефективного функціонування механізму управління ФСБ є дотримання комплексу принципів. Саме врахування принципів при побудові

концепції МЗФСБ дає можливість системі відповідати загальним вимогам. Їх характеристика наведена в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1 – Характеристика принципів ефективного функціонування МЗФСБ [складено автором на основі: 20, 23-25]

№	Назва принципу	Сутність
1	задовільності фінансового стану	Дотримання економічних нормативів та резервних вимог, встановлених НБУ та іншими органами влади й управління; відповідність фінансових показників, не віднесених до нормативних, рекомендованому рівню згідно з вітчизняним та світовим досвідом; відповідність фінансового стану загальноекономічному стану країни загалом та особливостям грошового, фондового, валютного, страхового та інших ринків.
2	наявності мети, політики та стратегії	Сформульовані в рамках політики та стратегії пріоритети банку, його головна мета та цілі повинні забезпечувати спрямування банку щодо забезпечення ефективного його функціонування на ринку.
3.	правової досконалості	Діяльність банку має здійснюватися в рамках закону відповідно до діючих правових норм. Банк, що систематично або періодично порушує законодавство, не може класифікуватися як фінансово стабільний через наявність правових факторів ризику, санаційних і штрафних санкцій НБУ та інших органів регулювання.
4	виваженості соціально кадрової політики	Передбачає компетентність керівництва та персоналу, високий професіоналізм, досвід роботи, наявність освіти відповідного фахового спрямування. Кадрова політика має включати адекватну систему заохочення та відповідальності, з одного боку, для стимулювання належного виконання своїх обов'язків.
5	структурної та функціональної мобільності	Для адекватної реакції на трансформацію зовнішнього середовища організаційна структура банку повинна відрізнятися високою гнучкістю та адаптованістю, що дозволить забезпечити ФСБ у процесі його діяльності
6	технічної озброєності	Передбачає застосування банками новітніх технічних та технологічних досягнень. Сучасні стандарти вимагають від забезпечення швидкості, надійності розрахунків, мінімізації витрат
7	сприятливості зовнішнього середовища	Оскільки комерційні банки є тією ланкою економіки, що обслуговують розподільчі та перерозподільчі процеси в економіці, традиційно вважається, що країна, котра характеризується політичними потрясіннями, економічною нестабільністю не здатна забезпечити сприятливі умови функціонування фінансово стійких банків.

Теоретичного обґрунтування потребують складові компоненти ФСБ, котрі у сукупності виступають суб'єктом та об'єктом та функціональною складовою МЗФСБ. Функціонування МЗФСБ передбачає мережу найсуттєвіших, інваріантних зв'язків між цими елементами, що передбачає встановлення чіткої ієрархії між ними та відповідність загальній концепції формування МЗФСБ.

У роботі Р. В. Михайлюк запропоновано виділяти три основних блоки МЗФСБ,

причому кожен з них складається з певних елементів, які, своєю чергою, йому підпорядковані та визначають зміст, а саме:

- суб'єкти (обов'язкова градація на зовнішні та внутрішні),
- об'єкт, яким в інтегрованому вигляді виступає ФСБ (в деталізовано вигляді охоплює: капіталізацію, якість активів та зобов'язань, прибутковість, ліквідність та платоспроможність в процесі здійснення своєї діяльності, чутливість до ризиків)
- функції (методи та інструменти управління), зосереджуючи увагу на принципах, що визначають побудову механізму, та теоретичному обґрунтуванні складових компонентів ФСБ [18].

Вивчення концептуальних основ побудови МЗФСБ дає можливість стверджувати, що кожен банк при його розробці повинен орієнтуватись на: зовнішні та внутрішні фактори впливу, індивідуальні особливості діяльності, комплекс видів діяльності, що ним здійснюється, формалізовані стратегічні цілі, обрану загальну політику, розгалуженість каналів збуту та клієнтської політики тощо.

Зважаючи на зазначене вище з урахуванням надбань науковців у цій сфері нами пропонується структуризація елементів МЗФСБ, зображена на рисунку 1.6. МЗФСБ в умовах воєнного часу вимагає створення дієвого та гучного механізму, який являє собою сукупність макро- та мікроекономічних інструментів та сучасних технологій їх застосування, що можуть бути використані суб'єктами економічних відносин у сфері надання банківських послуг для мінімізації негативних ефектів, які вже призвели або можуть призвести у майбутньому до погіршення фінансових показників діяльності як окремого банку, так і банківської системи країни в цілому [26].

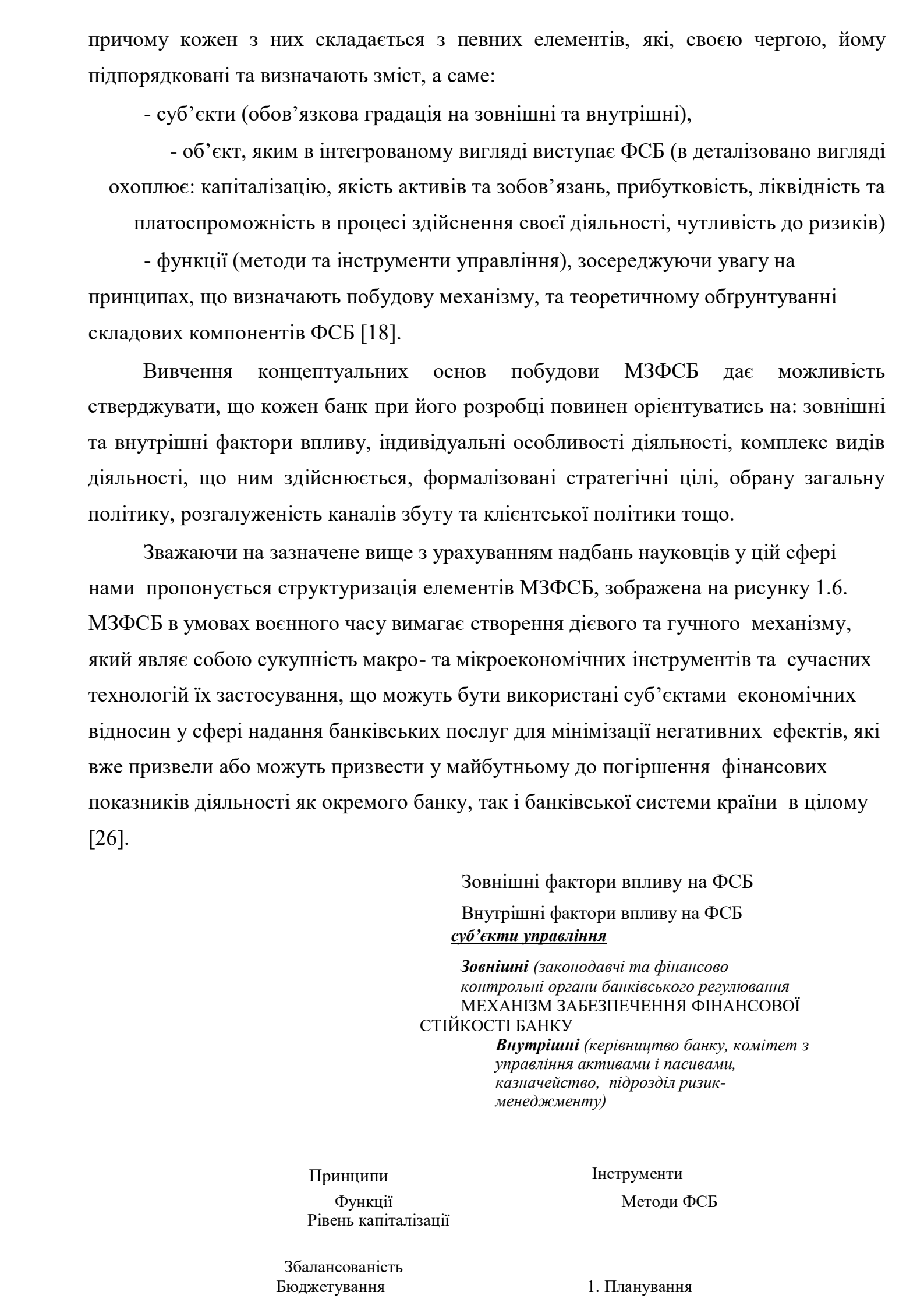

Зовнішні

Економічні

Якісь активів

Множинність
джерел

Інтеграція Інноваційність

Здатність функціонувати згідно зі стратегією,
витримувати максимальний рівень втрат та в короткі строки
повертатися до

Бенчмаркетинг

Фінансовий
контроль

Збалансована
система показників

Фінансовий
інжиніринг

2. Аналіз

3. Оцінка:
· обов'язкова (НБУ);
· самостійна

4. Регулювання :
· зовнішнє (НБУ);
· внутрішнє

5. Контроль:
· зовнішній (НБУ);
· внутрішній

ФСБ

Адміністративні Страхування Резервування

Сек'юритизація Диверсифікація

Лімітування

Якість зобов'язань Рівень

прибутковості Рівень ліквідності Якість
менеджменту

Рівень чутливості банку до ризику та якість управління ними

рівноважного стану

У широкому сенсі (динамічний підхід)

У вузькому сенсі (статичний підхід)

Рисунок 1.6 – Механізм забезпечення фінансової стійкості банку [складено автором на основі: 20-26]

24

Це дасть можливість розробити нові МЗФСБ та впровадити НБУ дієві адаптаційні механізми для банківської системи з метою протидії загрозам економічної стабільності України [27].

Отже, важливо розуміти, що на сьогодні лише банки, які зуміють завчасно виявити загрози та швидко застосувати ефективний інструментарій для їх мінімізації або нівелювання негативних наслідків, зможуть ефективно функціонувати й забезпечити собі достатній рівень фінансової стійкості та довгострокової життєздатності в цілому. Це можливо лише за умови за сучасного МФСБ, який є цілісною системою взаємопов'язаних елементів та принципів та відображає відповідні заходи банківського менеджменту.

25

2 ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ АТ КБ «ПРИВАТБАНК»

2.1 Аналіз фінансової стійкості банківської системи України

Фінансова стійкість банківської системи формує те середовище, в якому банки мають формувати комплекс заходів щодо забезпечення належного рівня внутрішньої фінансової стійкості. Ця теза визначає необхідність оцінювання та аналізу поточного та перспективного рівня фінансової стійкості банківської системи України.

Основою визначення поточного рівня ризиків мікрорівня банківської системи України є економічні нормативи, встановлені НБУ. Їх динаміка за період аналізу наведена в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1 – Динаміка економічних нормативів банківської системи України за період з 01.01.2016 по 01.01.2022 [складено автором на основі 28]

Назва нормативу		Станом на 01.01:						
		2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Н1	регулятивний капітал (млн грн)	129816,9		66			13,842,3	

Н2	достатності регулятивного капіталу (≥10 %)	12,31	12,69	16,10	16,18	19,66	21,98	18,01
Н3	достатності основного капіталу (≥7%)	…	…	…	…	13,50	15,67	11,99
Н4	миттєвої ліквідності (≥20 %)[1]	78,73	60,79	55,55	68,66	…	…	…
Н5	поточної ліквідності (≥40 %)[1]	79,98	102,14	108,08	99,12	94,35	86,82	…
Н6	короткострокової ліквідності (≥60 %)	92,87	92,09	98,37	93,52	17,61	19,14	89,13
Н7	максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (≤25 %)	22,78	21,48	20,29	19,83	105,00	87,39	18,60
Н8	великих кредитних ризиків (≤8- кратного розміру РК)	364,14	308,27	208,31	176,23	7,02	4,10	72,35
Н9	максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними особами (≤25 %)	31,19	36,72	17,89	10,41	0,0002	0,0002	3,71
Н10	інвестування в цінні папери окремо за кожною установою (≤15 %)	0,002	0,001	0,0001	0,0009	0,13	0,10	0,0005
Н11	загальної суми інвестування (≤60%)	1,10	0,60	0,22	0,15	94,35	86,82	0,17

Дані таблиці 2.1 дозволяють зробити висновок, що до початку повномасштабної військової агресії росії значення всіх економічних нормативів покращувались, що свідчило про зростання рівня фінансової стійкості банківської системи через нарощення достатності капіталу, підвищення рівня ліквідності та зниження рівня кредитного й інвестиційного ризиків. Відповідно до даних НБУ «….банки підійшли до кризи зі значним запасом капіталу та ліквідності, операційно стійкими та ефективними, мали плани дій на випадок несприятливих подій» [29]. Вкрай негативний вплив повномасштабної війни росії проти України призвів до зниження нормативів достатності капіталу та зростання великих кредитних ризиків. Позитивним при цьому є зростання рівня короткострокової ліквідності. Наразі банки України є фінансово стійкими та продовжують виконувати притаманні ним функції.

На макрорівні оцінити рівень фінансової стійкості банківської системи дозволяють індикатори фінансової стабільності, визначені за методикою, розробленою МВФ.

Першу групу індикаторів ФСБ становлять індикатори достатності капіталу,

динаміка яких за період дослідження наведені на рисунку 2.1.

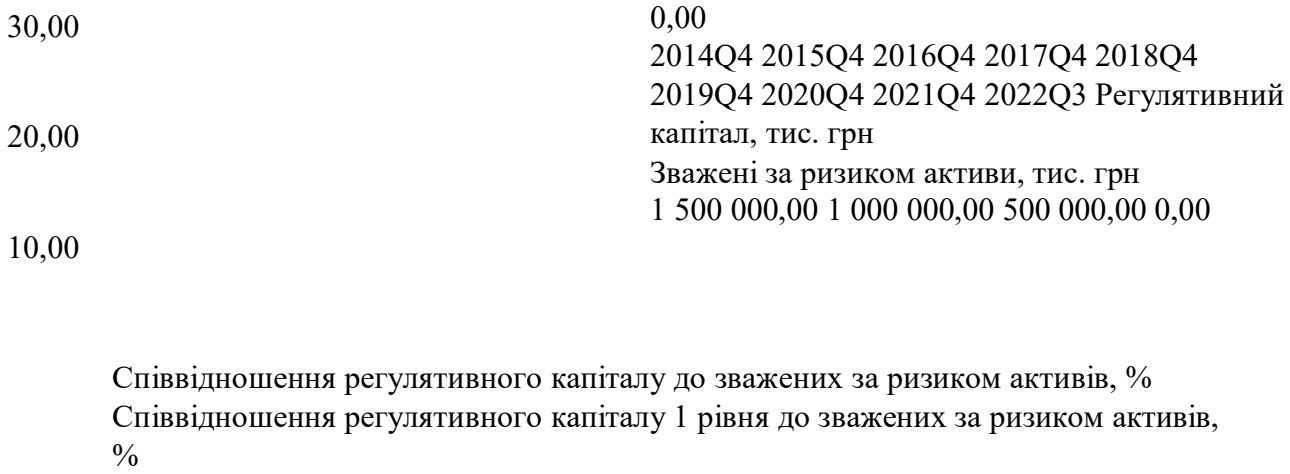

Рисунок 2.1 – Динаміка достатності капіталу за методикою МВФ за 2014-2022 роки [складено автором на основі 30]

Дані рисунку 2.1 свідчать, що тенденції макроіндикаторів фінансової стабільності в частині достатності капіталу відповідають змінам індикаторів на рівні окремих банків – постійне нарощення достатності капіталу до початку 2021 року. Негативний вплив реалізації банківських ризиків та операційного середовища призвів до зниження рівня достатності капіталу. Відповідно до даних НБУ «ризик капіталу у 2022 році зріс помірно, адже капітал з початку війни поки лише незначно знизився. Нині нормативи достатності капіталу суттєво перевищують мінімальні вимоги. Проте можна спрогнозувати значне посилення ризику капіталу в наступні 12 місяців через реалізацію кредитного ризику» [29].

Результати проведеного аналізу дозволили зробити висновок, що протягом всього періоду аналізу на достатність капіталу найбільшою мірою негативно впливала якість кредитного портфеля банків України та суттєва частка в них недіючих кредитів (рис. 2.2).

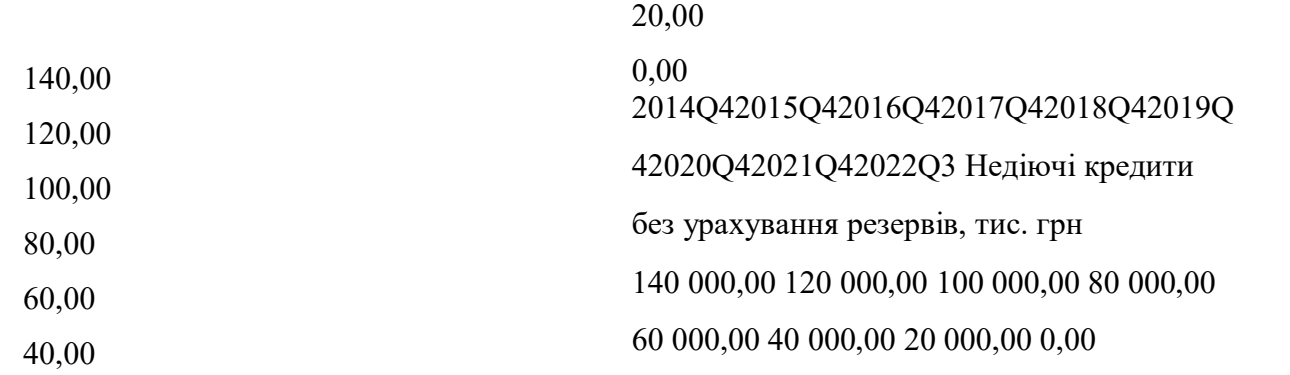

Співвідношення недіючих кредитів до сукупних валових кредитів, %

Рисунок 2.2 – Динаміка якості кредитного портфеля за методикою МВФ за 2014-2022 роки [складено автором на основі 30]

Наведені на рисунку 2.2 дані підтверджують про високий рівень впливу на достатність капіталу значної частки недіючих кредитів. До початку повномасштабної

військової агресії росії проти України спостерігалась позитивна тенденція до покращення якості кредитного портфеля як в частині кількісних, так і якісних показників.

Низька якість кредитного портфеля банків України була наслідком значної сукупності факторів зовнішнього (геополітичні, світові та внутрішні економічні фактори, пандемія COVID-19) та внутрішнього походження (неефективна кредитна політика та стратегія роботи з проблемними кредитами).

Повномасштабна війна призвела до повної зміни середовища операційної діяльності банків України, що насамперед спричинило значні загрози зростання рівня кредитного ризику у портфелі банків.

Зважаючи на це, НБУ проведено «реверсивний стрес-тест та сценарний аналіз для оцінки здатності банків поглинати збитки та залишатися платоспроможними у вкрай невизначених умовах» [29].

Отримані регулятором результати реверсивного стрес-тестування свідчать, що «основний капітал найбільших банків покриває в середньому втрату 24,5 % кредитного портфеля» [29] (рис. 2.3).

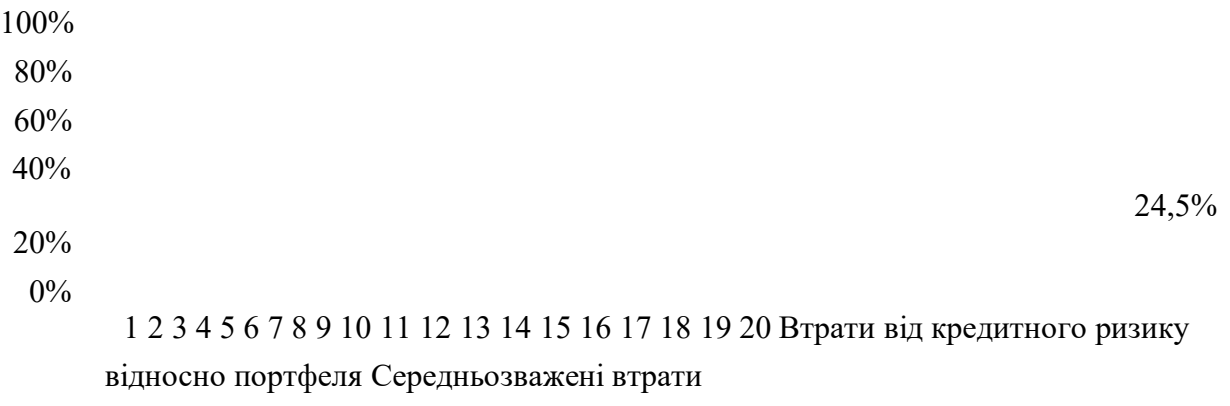

Рисунок 2.3 – Втрати через кредитний ризик, що найбільші банки України можуть покрити основним капіталом [29]

У межах проведеного НБУ сценарного аналізу оцінено, як «комбінація втрат

корпоративних та роздрібних кредитів (від 15 % до 30 %) вплине на середньозважений показник достатності основного капіталу» (табл. 2.2).

29

Таблиця 2.2 – Матриця середньозваженого нормативу достатності основного капіталу банків (Н3) залежно від втрат від кредитного ризику, % [29]

Роздрібний									
		15	17	19	21	23	25	27	29
	15	**7,8**	**7,4**	**7,1**	**6,7**	6,4	6,0	5,6	5,2
	17	6,7	6,3	5,9	5,5	5,1	4,7	4,3	3,9
	19	5,5	5,1	4,7	4,3	3,9	3,5	3,1	2,6
	21	4,2	3,8	3,4	3,0	2,6	2,2	1,7	1,3
	23	3,0	2,6	2,1	1,7	1,3	0,8	0,4	0,0
	25	1,7	1,2	0,8	0,4	-0,1	-0,5	-1,0	-1,4
	27	0,3	-0,1	-0,5	-1,0	-1,5	-1,9	-2,4	-2,8
	29	-1,0	-1,5	-1,9	-2,4	-2,9	-3,3	-3,8	-4,3

Відповідно до даних розрахунків регулятора 20 найбільших банків, частка яких становить більш ніж 50 % активів цієї групи, є фінансово стійкими до втрати 30 % кредитного портфеля [29]. З урахуванням того, що державні банки, які мають негативні результати реверсивного стрес-тестування і не достатньо капіталізовані для протистояння кризі, проте мають державні гарантії, регулятор оцінив, що банки, які «… володіють 82 % активів із двадцяти найбільших мають достатню стійкість до такого вкрай консервативного макроекономічного сценарію» [29].

Узагальнивши отримані аналітичні дані, ми виявили, що достатність капіталу, яка є основою ФСБ, знаходиться під негативним тиском макросередовища. Основною внутрішньою загрозою для достатності капіталу на поточний момент та на перспективу є зростання рівня кредитного ризику як корпоративного (через зниження ділової активності та погіршення фінансового стану), так і роздрібного (через падіння доходів) портфеля банків України.

Отже, ми з’ясували, що кредитний ризик, результатом реалізації якого є зростання недіючих кредитів, становлять критичну загрозу ФСБ в умовах невизначеності, що формується впливом повномасштабної війни росії проти України, та її економічними та соціальними наслідками.

Важливим елементом ФСБ є ліквідність, індикатори МВФ якої наведені на

рисунку 2.4.

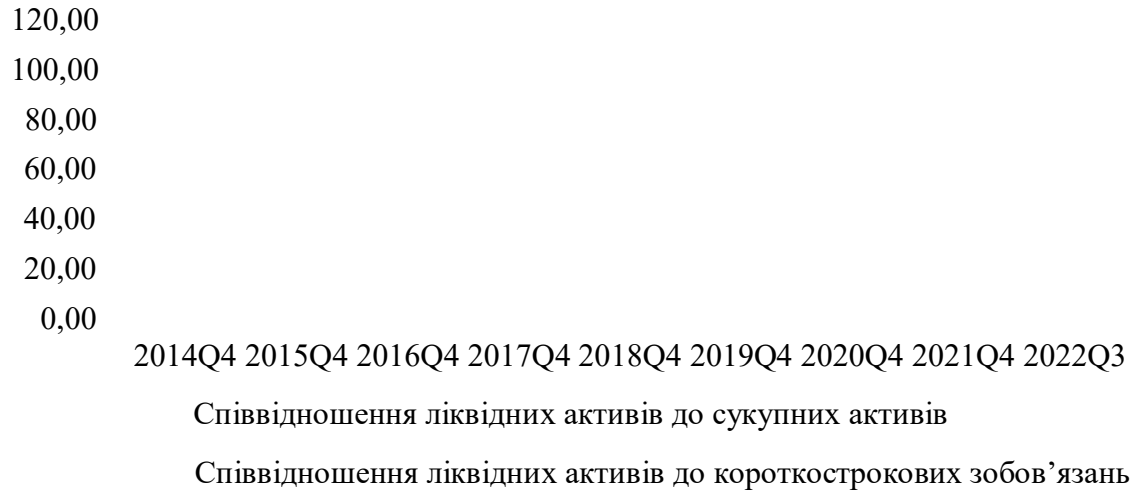

Рисунок 2.4 – Динаміка ліквідності за методикою МВФ за 2014-2022 роки, % [складено автором на основі 30]

Попри наявні загрози операційного середовища, наразі можна констатувати достатній рівень ліквідності банків України. Це стало наслідком як достатності сформованих буферів ліквідності (38 % всіх активів банків України) [29], так і збереженням довіри до банків, що забезпечило сталість надходжень на рахунки фізичних та юридичних осіб.

Додатковим підтвердженням достатньої ліквідності банків у поточний момент є дотримання банками нормативів ліквідності LCRвв (всі банки), LCRів (всі банки) та NSFR (всі банки, крім АТ «БАНК ФОРВАРД») [28].

Також, адаптуючись до поточних умов діяльності, НБУ розширено інструменти рефінансування та знижено вимоги до забезпечення за цими кредитами. Водночас, зважаючи на критично високі загрози середовища діяльності банків, що негативно впливатимуть на потенціал населення та підприємств щодо нарощення обсягів тимчасово вільних коштів, переважно короткостроковий характер інструментарію формування ресурсів більшості банків України, ризик ліквідності банків України має знаходитись під постійним контролем менеджменту банків та регулятора.

Зважаючи на значну волатильність макропоказників та курсову нестабільність, у банків України суттєво зріс рівень валютного ризику, що також має покриватись

капіталом та може знизити рівень їх фінансової стійкості.

Основним внутрішнім фактором, що характеризує рівень чутливості банків до валютного ризику, є доларизація балансу, рівень якої можна оцінити за даними

рисунку 2.5.

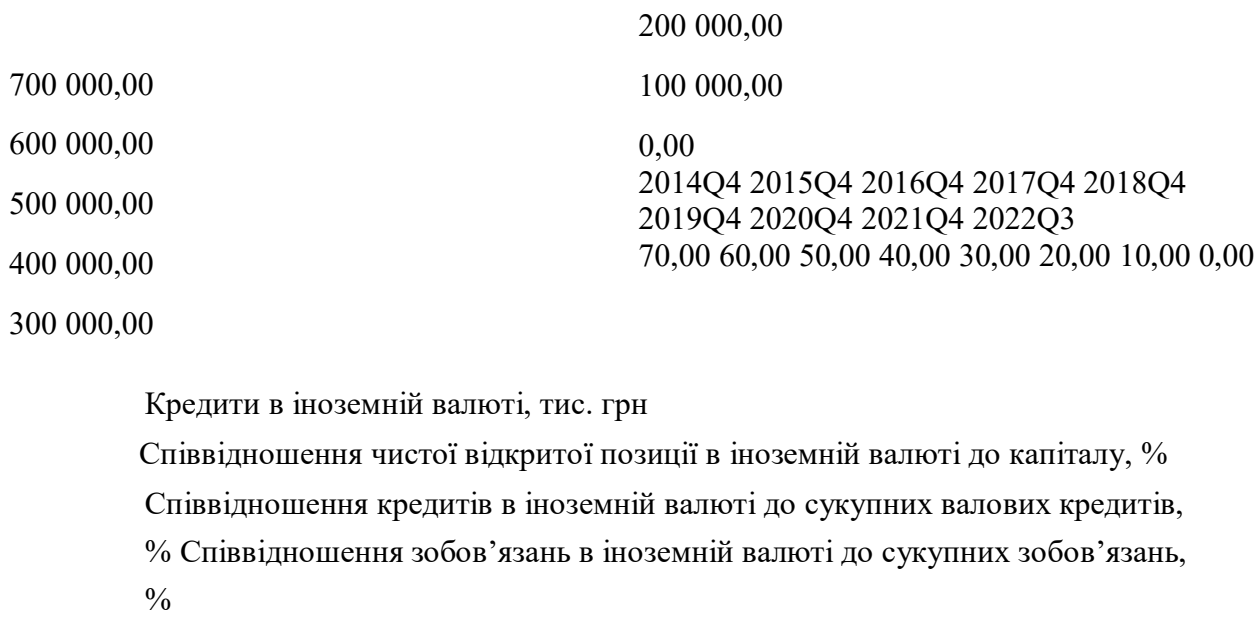

Рисунок 2.5 – Динаміка доларизації балансу банків України за методикою МВФ за 2014-2022 роки, % [складено автором на основі 30]

Дані, представлені на рисунку 2.5 свідчать, що до початку війни з росією всі показники-індикатори валютного ризику поступово знижувались, що позитивно впливало на рівень ФСБ. Завдяки регуляторному впливу НБУ в частині дестимулювання нарощення обсягів валютних операцій валютні позиції банків були суттєво скорочені та збалансовані (рис. 2.6).

Відповідно, можна зробити висновок, що рівень прямого валютного ризику, пов'язаного з переоцінкою валютних позицій, хоч і зростає, наразі знаходиться в контрольованих межах.

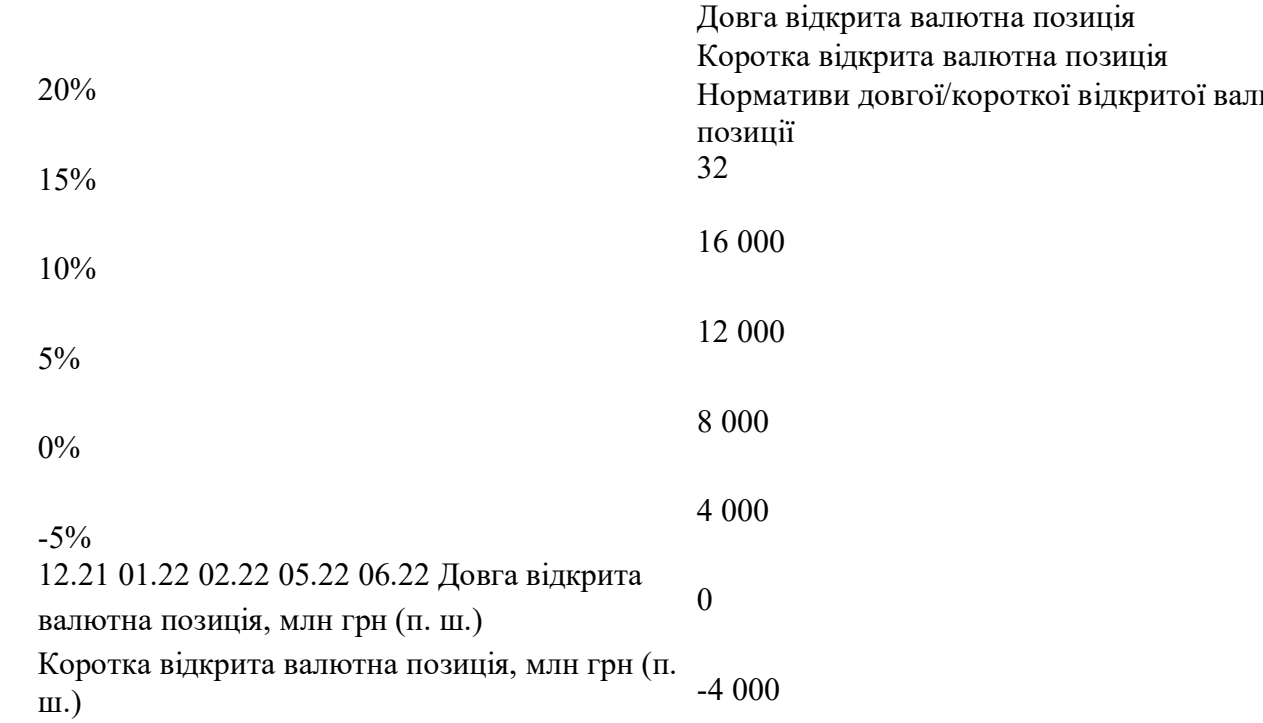

Рисунок 2.6 – Динаміка валютних позицій банків України за 2021-2022 роки, % від регулятивного капіталу [30]

Важливим фактором забезпечення контрольованості валютних ризиків є ефективна валютна політика НБУ, яка передбачала офіційну фіксацію курсів іноземних валют та запровадження ряду валютних обмежень на купівлю валюти, транскордонні валютні операції та зняття коштів з валютних рахунків.

Водночас в умовах значних девальваційних очікувань та загроз макростабільності на рівень ФСБ негативно впливатиме непрямий валютний ризик, що реалізується як частина кредитного через погіршення спроможності позичальників обслуговувати кредити в іноземних валютах через скорочення надходжень та зростання валютних курсів. Відповідно до цього НБУ рекомендує банкам «…своєчасно відображати очікувані кредитні збитки та управляти валютними позиціями в межах лімітів» [29].

В поточних умовах функціонування банки України зможуть забезпечити фінансову стійкість у разі достатнього рівня прибутковості. Зміна показників прибутковості протягом періоду дослідження наочно представлена на рисунку 2.7.

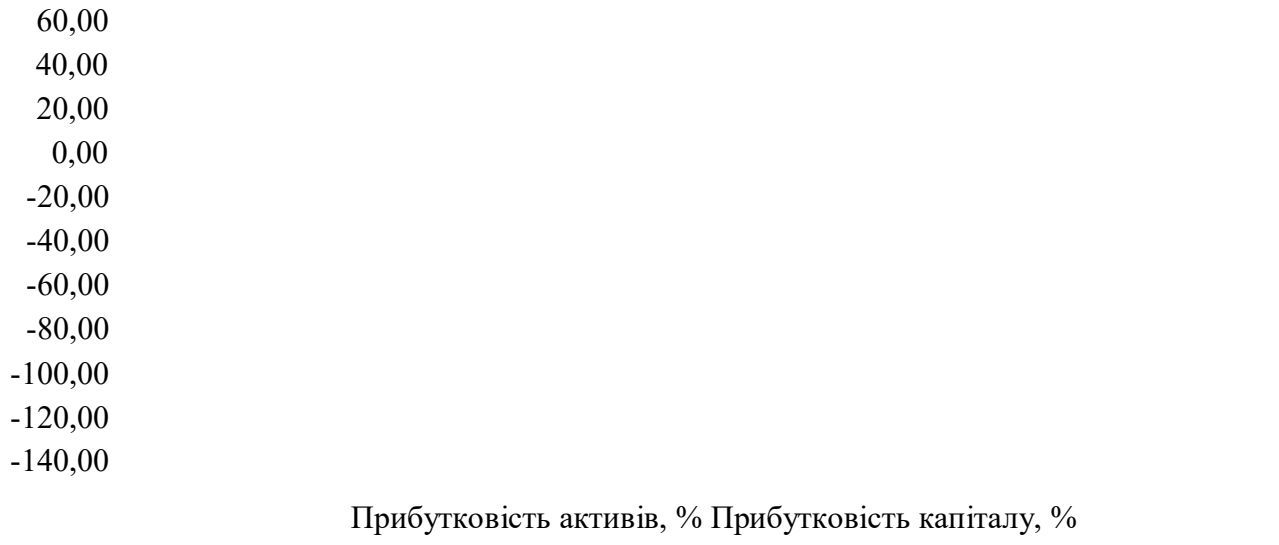

Рисунок 2.7 – Динаміка прибутковості банків України за методикою МВФ за 2014-2022 роки, % [складено на основі 30]

Банківська криза 2014-2015 рр. спричинила збитковість банків як результат

знецінення кредитних портфелів та визнання втрат в АРК Крим та зоні АТО. Відновлення економіки у 2016-2017 рр. активізували банківську діяльність, результатом чого стала їх операційна ефективність, але необхідність дооцінювання кредитних ризиків, доформування резервів та очищення балансів від токсичних активів спричиняли загальну збитковість діяльності банків.

Період 2018-2019 рр. характеризується певним покращенням операційного середовища функціонування банків України, зниженням рівня ризиків та, як результат, переходом до їх прибуткової діяльності.

Пандемічна криза 2020 року дестабілізували економічний та соціальний стан світу та України, та як результат, призвели до погіршення основних показників банківської діяльності та зростання рівня кредитних ризиків, наслідком чого стало зниження операційної та загальної ефективності банків.

Поточна ситуація вимагає зміни бізнес-моделі банків для забезпечення життєздатності та фінансової стійкості, оскільки їх витрати зростатимуть через необхідність формування резервів на втрати за кредитними операціями, комісійні доходи скорочуватимуться через брак платоспроможного попиту, чиста процентна

маржа та спред скорочуватимуться через зниження надходжень процентних доходів банків внаслідок реалізації кредитного ризику.

Таким чином, спроможність банків України забезпечувати прибуткову діяльність наразі майже повністю залежить від стану операційного середовища, що наразі створює виняткові загрози втрати ФСБ

Крім фінансових, на ФСБ в Україні впливає значна кількість нефінансових факторів, роль яких у поточних умовах їх функціонування суттєво зросла. Ключовим нефінансовим ризиком банків України наразі є операційний, який пов’язаний з фізичною втратою активів, порушенням бізнес-процесів, втратою інформації як в результаті військових дій, так і внаслідок кібератак. НБУ зазначає, що втрати банків від подій операційного ризику наразі оцінюються в 6,6 млрд грн, надалі зростатимуть та матимуть тривалі часові ефекти. Це також створює значний вплив на достатність капіталу, який починаючи з 2022 року має також покривати й збитків від ризиків цього типу.

Як підсумок, ми вважаємо, що внутрішніми факторами, які можуть знизити рівень ФСБ, є короткостроковий характер ресурсів (ризик ліквідності); погіршення якості кредитного портфеля, особливо в іноземних валютах (кредитний та непрямий валютний ризики); пошкодження та знищення активів, збої в роботі банківських

інформаційних систем, в тому числі через кібератаки (операційний ризик), зниження здатності генерувати прибуток (ризик прибутковості). Наслідком цього може стати критичне зниження достатності капіталу як основи забезпечення ФСБ.

Визначальними зовнішніми факторами впливу на ФСБ України є: геополітичні (повномасштабне вторгнення росії в Україну та можлива подальша ескалація); геоекономічні (уповільнення економічного зростання в світі, зростання світових цін на сировину та продовольство, фінансова дестабілізація); макроризики: максимально високі макроекономічні (фактори інфляції, обмінного курсу; рівня економічної активності) та фіскальні ризики, оскільки воєнні дії поглиблюють падіння ВВП та збільшують залежність від допомоги від міжнародних донорів; кіберзагрози; загрози втрати людського капіталу через міграцію та загибель громадян; пошкодження та

руйнування об’єктів інфраструктури; негативні очікування населення та бізнесу. Зазначені вище фактори призведуть до збитковості реального сектора, падіння доходів населення зі скороченням споживчих витрат, падіння доходів індивідуальних підприємців та малого бізнесу [29].

Комплексна взаємодія цих факторів скоротить платоспроможний попит на банківські послуги, знизить спроможність позичальників обслуговувати борги, а вкладників розміщувати тимчасово вільні ресурси. Відповідно, загроза зниження рівня ФСБ є критичною.

2.2 Механізм забезпечення фінансової стійкості в АТ КБ «ПриватБанк» та його результативність

Об’єктом дослідження у роботі є результати діяльності та фінансова стійкість АТ КБ «ПриватБанк.

Основу МЗФСБ формує суб’єктна складова, що включає підрозділи та посадових осіб, до функцій яких відповідно до рівня їх компетенцій та ієрархії в системі управління, належать функції забезпечення ФСБ.

Суб’єктна складова МЗФСБ АТ КБ «ПриватБанк» сформована відповідно до вимог законодавства та нормативно-правової бази України з дотриманням принципів та найкращих практик корпоративного управління (Принципів Організації економічного розвитку та співробітництва щодо корпоративного управління для

підприємств з державною часткою, Принципів корпоративного управління для банків Базельського комітету з банківського нагляду, Рекомендацій Європейської банківської організації щодо внутрішнього управління) та враховує особливості його діяльності.

В узагальненому вигляді склад суб'єктів МЗФСБ представлений на рисунку 2.8, відповідна деталізація наведена в додатку В.

Рівень власності Рівень

акціонер, якому належать 100% акцій, є держава в особі Кабінету Міністрів України

Наглядова рада

36

Єдиний

Контролюючі комітети

встановлення цілей

з корпоративного управління, винагород та призначень; з питань технологій, даних та інновацій; \з питань з питань стратегії і трансформації.

з питань ризиків з

питань аудиту

стратегічного

Напрямок «Внутрішній аудит»

Напрямок «Compliance»

Рівень

контролю Служба корпоративного Напрямок

фінансового

моніторингу Правління секретаря

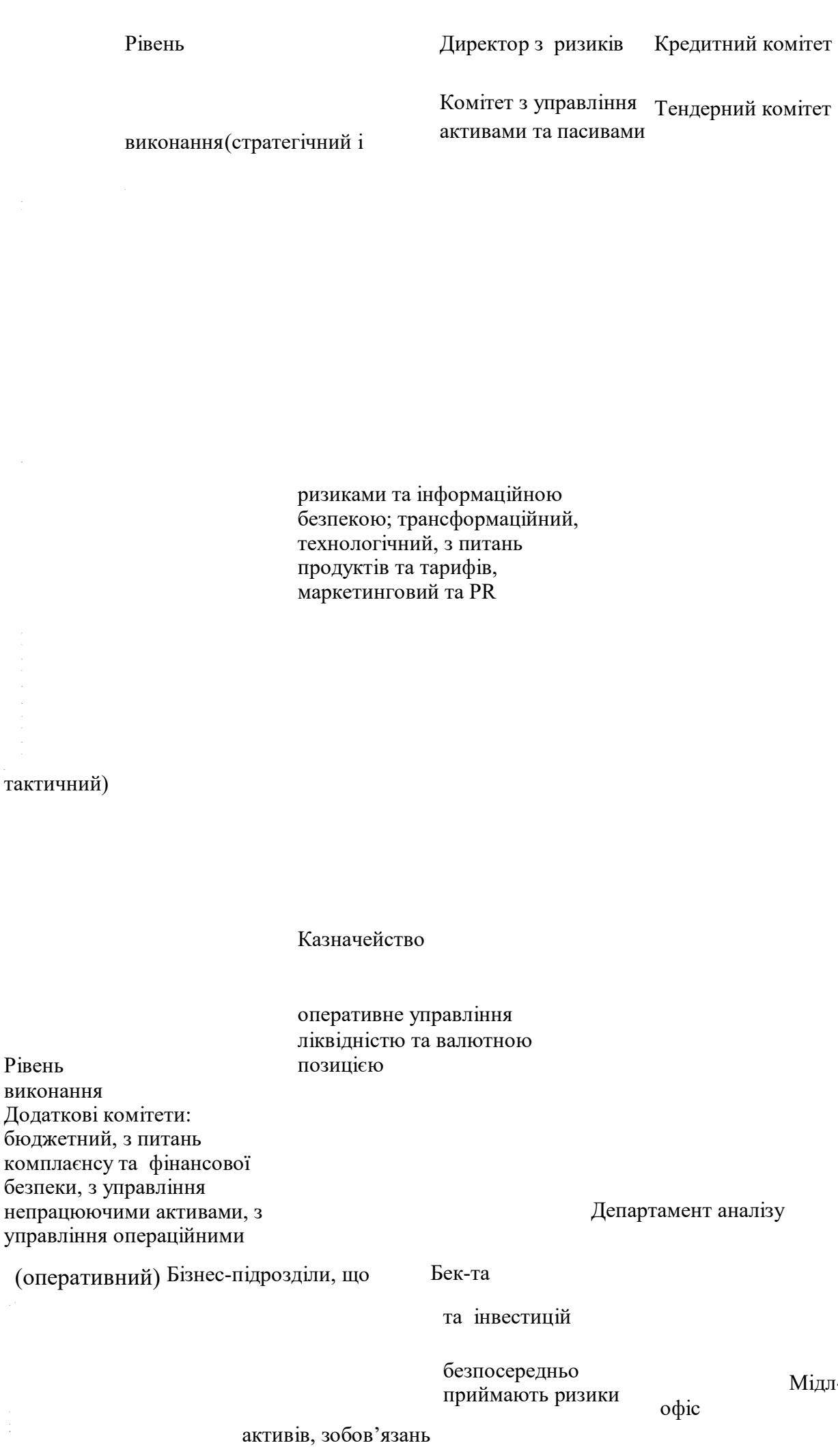

Рисунок 2.8 – Суб'єктна складова МЗФСБ АТ КБ «ПриватБанк» [складено

автором на основі 31]

37

ФСБ має дуалістичний характер – з одного боку вона є об’єктом механізму забезпечення, з іншого, вона є ключовим цільовим таргетом, як зазначається в стратегії та бізнес-моделі банку.

ФСБ як об’єкт управління має складну структуру, що визначається складові внутрішніх факторів впливу, та включає ключові показники фінансового стану. Слід наголосити на тому, що в АТ КБ «ПриватБанк» основні об’єкти МЗФСБ (готівкові кошти, кореспондентські рахунки, основні засоби, загальнобанківська валютна та балансова позиції, інструменти акціонера (капітал, ОВДП, використані для збільшення статутного капіталу) управляються централізовано.

ФСБ як ключовий цільовий таргет формалізується в банківській політиці та стратегії. Оновлена стратегія АТ КБ «ПриватБанк» передбачає:

- забезпечення спроможності сплачувати дивіденди та фінансової стійкості: зосередженість на зміцненні профільного бізнесу та формуванні ощадливої операційної моделі: зростання на позиції лідера в роздрібному сегменті; нарощування чистого доходу на основі здорового та диверсифікованого кредитування; нарощування дивідендів завдяки профільному бізнесу;

- перетворення банку на життєздатний об’єкт для інвестування» [32]. Отже, можна зробити висновок, що цільовим таргетом діяльності є забезпечення ФСБ як основи його довгострокової життєздатності. Цільові таргети стратегії АТ КБ «ПриватБанк» формалізуються в його бізнес моделі, бізнес-плані та бюджетах.

В умовах воєнного стану банк сконцентрувався на антикризовому менеджменті для забезпечення безперервної діяльності. Стратегія та інші планові документи будуть переглянуті після завершення військових дій та вимагають суттєвого коригування.

Забезпечення досягнення цільових таргетів забезпечується ефективною системою контролю, важливість якого зростає в умовах поточного операційного середовища, що генерує значну кількість загроз, що мають бути враховані в діяльності банку, в тому числі вимагатимуть адаптації до них планів діяльності банку.

38

Організація контролю в АТ КБ «ПриватБанк» представлена на рисунку 2.9.

Основні напрями контролю АТ КБ «ПриватБанк» **Напрям**

Характеристики

Планування — контроль за досягненням цілей діяльності забезпечення ефективності фінансової та

попередній, проводиться до фактичного

Банківська діяльність господарської діяльності при здійсненні банківських та інших операцій; ефективність управління — активами і пасивами збереження активів здійснення певної діяльності, — розробки та запровадження нових продуктів

достовірність, повнота, об'єктивність і своєчасність ведення

Ризики — бухгалтерського обліку,

ефективність системи управління ризиками; дотримання вимог законодавства, нормативно правових актів НБУ, внутрішніх документів — поточний, проводиться під час здійснення операцій

Операційна діяльність складання та оприлюднення фінансової та іншої звітності для зовнішніх і внутрішніх користувачів; управління інформаційними потоками, включаючи отримання і надання інформації, забезпечення функціонування системи управління інформаційною — безпекою — операцій

подальший, проводиться після здійснення

Перша лінія:
бізнес-підрозділи та підрозділи підтримки, які ініціюють, здійснюють або відображають операції, приймають ризики в процесі своєї діяльності та несуть відповідальність за поточне управління цими ризиками, здійснюють контрольні процедури

Друга лінія: Блок підрозділів з питань управління ризиками та напрямок «Compliance»

Третя лінія: напрямок «Внутрішній аудит» Рисунок 2.9 – Контроль як складова МЗФСБ АТ КБ «ПриватБанк» [складено автором на основі 32]

Методологічну основу організації контролю в МЗФСБ формує напрям «внутрішній аудит», до функціонала якого відноситься «незалежна оцінка ефективності діяльності першої та другої ліній захисту та загальну оцінку

ефективності системи внутрішнього контролю в банку» [32].

Реалізація функцій планування та контролю в МЗФСБ передбачає застосування

ефективного аналітичного інструментарію аналізу факторів зовнішнього та внутрішнього середовища (рис. 2.10).

Метод аналізу

Характеристика вивчення динаміки стану об’єктів ФСБ та рівня ФСБ в цілому в часі

Горизонтальний
шляхом вивчення темпів їх
росту (приросту) за ряд періодів для
визначення тренду їх зміни з точки зору
впливу на ФСБ

Вертикальний
визначення
структури
об’єктів ФСП в контексті її впливу на рівень
СБ через рівні концентрації та диверсифікованості шляхом
розрахунку частки окремих структурних складових

Коефіцієнтний розрахунок економічних нормативів відповідно до вимог НБУ;
розрахунок лімітів ризиків

Порівняльний зіставлення значень окремих груп показників, що характеризують
б’єкти ФСБ та рівня ФСБ в цілому, між собою, розрахунку їх
абсолютних та відносних: GAP-аналіз процентного ризику та ризику
ліквідності; аналіз валютної позиції

систематизація даних звітності (за рівнем ліквідності, сутності
процесів, що впливають на ФСБ)

Метод групувань

сценарний аналіз ризиків (аналіз

Економіко

математичні та статистичні
операцій, рівнем, що дозволяють
поглиблено розібратися в сутності явищ і

сценарний аналіз коливань курсів іноземних валют та визначення їх впливу на прибуток та капітал;
оцінка кредитного ризику, в тому числі аналіз позичальників для визначення рівня їх кредитного ризику;
прогноз макропоказників

чутливості);
стрес-тестування ключових банківських ризиків;

Табличний подання результатів аналізу у вигляді таблиць для покращення їх прийняття, можливість охопити дані як єдину систему

Рисунок 2.10 – Характеристика аналітичного інструментарію МЗФСБ АТ КБ «ПриватБанк» [складено автором на основі: 32]

Інструментарій забезпечення МЗФСБ АТ КБ «ПриватБанк» поділяється на інструменти превенції, які запобігають зростанню ризиковості діяльності до моменту реалізації ризиків, та інструменти реакції, що дозволяють частково або повністю

подолати негативні наслідки в разі настання ризикової події.

Відповідно до рекомендацій НБУ основним інструментом превенції загрози зростання ризиків, що можуть порушити рівень ФСБ, є розгалужена система лімітів, що базуються на економічних нормативах НБУ та внутрішніх лімітах, розроблених ризик-менеджерами та аналітиками банку. Вони включають ліміти: активів (кредитування, обсягу високоякісних ліквідних активів, на здійснення операцій з банками-контрагентами, купівлю цінних паперів); пасивів (концентрацій джерел фінансування); ризиків (розривів ліквідності, відкритої валютної позиції); повноважень. Також в банку розроблена ефективна процедура ескалації порушень лімітів ризиків.

Частково або повністю подолати негативні наслідки в разі настання ризикової події банку дозволяє застосування наступних інструментів реакції: застави за активними операціями, її перевірки та переоцінки з встановленою періодичністю; резервів під очікувані кредитні збитки; капіталізації з внутрішніх та / або зовнішніх джерел; страхуванням ризиків, пов’язаних з операційною діяльністю.

Основою ФСБ є достатній рівень власного капіталу, динаміка складових якого за період аналізу представлена на рисунку 2.11.

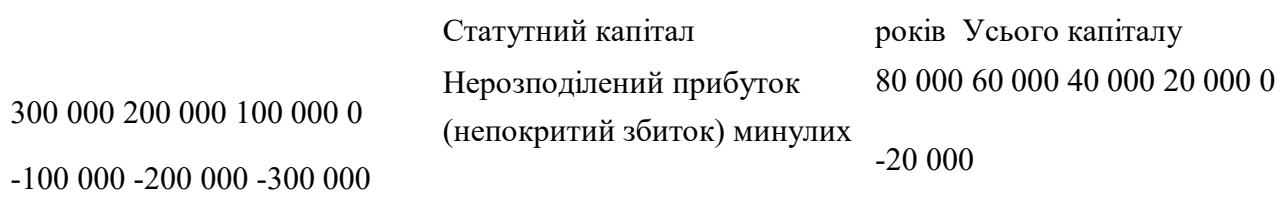

Рисунок 2.11 – Динаміка капіталу АТ КБ «ПриватБанк» та його ключових складових, за 2014-2021 рр., млн грн [побудовано автором на основі 32-38]

На залишки капіталу банку протягом періоду дослідження найбільшою мірою впливали такі складові, як статутний капітал та непокритий збиток минулих років. Залишки статутного капіталу станом на 01.01.2022 становили 206,06 млрд грн і залишались без змін з 01.01.2018. Він сформований з 735,93 млн штук акцій номіналом 280 грн за акцію. У результаті збитків минулих років внаслідок діяльності попередніх власників, у банку було накопичено дефіцит, який покривається внесками в статутний капітал, здійсненими державою. Повна характеристика заходів з докапіталізації АТ КБ «ПриватБанк» державою наведена в додатку Г. Негативні макроекономічні зміни призвели до зниження вартості ОВДП, внесених при націоналізації. Результатом цього у 2021 році стало отримання 7,7 млрд грн збитків після позитивної переоцінки у 2020 році. За даними банку ці збитки у 2021 році частково покриваються переоцінкою іноземних валют, що призвело до отримання 1,0 млрд грн додаткового прибутку від переоцінки. Резервний капітал банку не має суттєвого впливу на загальні залишки капіталу. Резерви та інші фонди формуються відповідно до законодавства України, і станом на останню звітну дату склали у сумі 9,696 млрд грн.

Політика управління капіталом АТ КБ «ПриватБанк» після націоналізації є ефективною, що підтверджується динамікою внутрішніх та зовнішніх показників капіталізації, наведених у таблиці 2.3.

Таблиця 2.3 – Динаміка показників капіталізації АТ КБ «ПриватБанк» за 2015-2021 рр. [розраховано автором на основі 32-38]

Показник			Станом на 01.01					Коефіцієн
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	
Економічні нормативи капіталу НБУ								
Регулятивний капітал, млрд грн	25552	11562	17569	19556	19224	35257	40843	
Норматив достатності (адекватності) регулятивного капіталу, %	10,7	1,55	10,43	17,46	14,15	28,09	18,33	
Норматив достатності основного капіталу, %	…	…	…	…	7,13	14,06	9,17	

Коефіцієнт надійності, %

Фінансовий леверідж

Коефіцієнт участі капіталу у формуванні активів, %

Мультиплікатор капіталу

8,47

42

У динаміці показників капіталізації банку ми виділяємо період до його націоналізації з критичним рівнем у 2017 році, коли в фінансовій звітності була відображена реальна якість активів.

Після націоналізації та докапіталізації АТ КБ «ПриватБанк» значення всіх показників капіталізації значно покращилось, відповідно банк мав достатні буфери для покриття ризиків.

Для оцінювання капіталізації банків НБУ було проведено реверсивне стрес тестування та сценарний аналіз. Його результати наведені в таблиці 2.4. Таблиця 2.4 – Результати стрес-тестування достатності капіталу АТ КБ «ПриватБанк» у 2021 році [39]

Показник	01.01.21		За базовим макроекономічним сценарієм			За несприятливим макроекономічним сценарієм		
	Значення	AQR	1-й	2-й	3-й	1-й	2-й	3-й
			прогнозний рік			прогнозний рік		
Основний капітал, млн грн		17643 50533						48818
Регулятивний капітал, млн грн		35256 62098						60383
Норматив достатності регулятивного капіталу Н2, % (норма 10 %)	28,5	28,5	25,6	27,7	33,6	23,0	23,2	26,4
Норматив достатності основного капіталу Н3, % (норма 7 %)	14,3	14,3	19,2	22,6	28,4	16,7	18,0	21,4

Граничне значення Н3,%	7,0	7,0	7,0	7,0	7,0	3,5	3,5	3,5
Зміна Н3, в.п.	0,0	0,0	4,9	8,3	14,2	2,4	3,8	7,1

AQR – дані за результатами оцінки якості активів та прийнятності забезпечення за кредитними операціями банку з урахуванням коригувань фінансової звітності банку за звітний рік та екстраполяції

Представлені дані свідчать, що з урахуванням обмежень застосованої НБУ моделі стрес-тестування, банк лишається достатньо капіталізованим як в умовах базового, так і несприятливого макроекономічного сценаріїв. При цьому слід наголосити на тому, що порівняно з результатами стрес-тестування, проведеного у 2019 році, капітальна фінансова стійкість АТ КБ «ПриватБанк» знизилась, що наочно підтверджує рисунок 2.12.

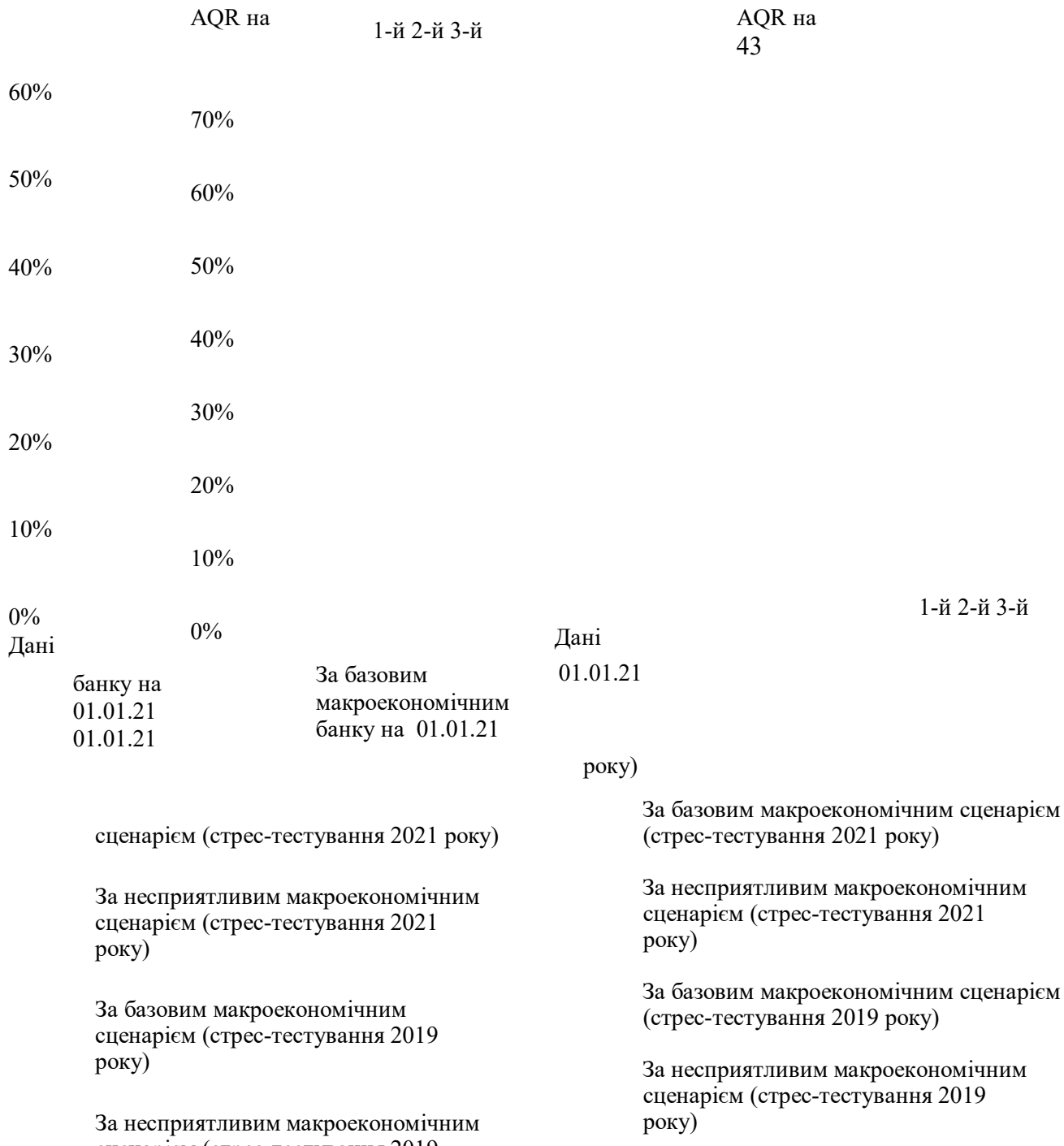

Норматив Н2, % Норматив Н3, %

Рисунок 2.12 – Результати стрес-тестування достатності капіталу АТ КБ «ПриватБанк» (порівняння з 2019 роком) [39]

Наведені дані підтверджують той факт, що в умовах критично загрозливого операційного середовища банк наражається на підвищений рівень більшості ризиків, що призводить до необхідності збільшення капіталу як джерела їх покриття. Банк повинен трансформувати бізнес-модель таким чином, щоб зробити її ризик-профіль менш уразливим до ризиків.

Вагомий вплив на ФСБ має якість ресурсної бази, що має бути стабільною, довгостроковою та збалансованою за сумами, строками та вартістю з напрямами її розміщення в активи (рис. 2.13).

300000
250000
200000
150000
100000
50000
0

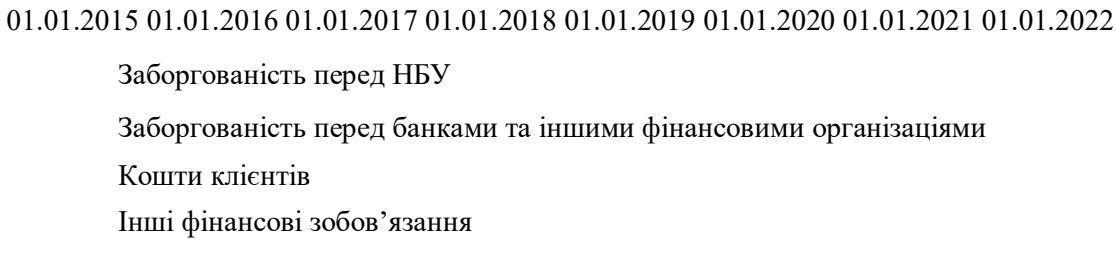

Рисунок 2.13 – Динаміка основних складових зобов'язань АТ КБ «ПриватБанк» (розподіл за строками погашення) за 2014-2021 рр., млн грн [побудовано автором на

основі 32-37]

Результати аналізу дозволили зробити висновок, що ресурсна база банку сформована переважно коштами клієнтів, питома вага яких за період дослідження збільшилась з 69 % на початок 2015 року до 98,72 % на початок 2022 року. Понад 50 % коштів клієнтів сформовано шляхом залучення коштів на поточні рахунки роздрібних клієнтів. Домінування залучення коштів на поточні рахунки характерно для всіх банків України, оскільки в умовах високих ризиків пріоритетом для

вкладників є ліквідність. Перевагою цього джерела фондування є відносно низька вартість, а недоліком з точки зору забезпечення ФСБ негативний вплив на рівень ризику ліквідності через можливість відтоку коштів, що чутливі до кризових явищ. Компенсувати цей ризик втрати ФСБ дозволяють сформовані банком буфери ліквідності, значні обсяги яких підтверджують значення нормативів LCRвв (258,85 %), LCRів (200,36 %) та NSFR (156,57 %), що суттєво перевищують встановлений НБУ рівень.

На рівень ФСБ впливає якість активів, насамперед рівень кредитного ризику та частка недіючих кредитів (рис. 2.14).

500 000 000
400 000 000
300 000 000
200 000 000
100 000 000
0

Основні засоби та нематеріальні активи
Інвестиційна нерухомість
Цінні папери, які обліковуються за амортизованою собівартістю
Цінні папери, які обліковуються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід Кредити та заборгованість клієнтів
Кошти в інших банках
Фінансові активи, що обліковуються за справедливою вартістю через прибуток або збиток Грошові кошти та їх еквіваленти

Рисунок 2.14 – Динаміка найбільш значущих складових активів АТ КБ «ПриватБанк» за 2014-2021 рр., тис. грн [побудовано автором на основі 32- 38]

Наведені дані свідчать про значні зміни в структурі активів банку протягом періоду аналізу. До націоналізації бізнес-модель банку концентрувалась на

кредитуванні – частка кредитного портфеля перевищувала 80 %. Комплекс заходів з націоналізації призвів до переоцінювання якості кредитів та застав. Результатом цього стало знецінення кредитного портфеля та як результат скорочення його питомої ваги в активах до 12 % станом на початок 2019 року, при цьому 76,7 % кредитів наразі класифіковано як недіючі (рис. 2.15).

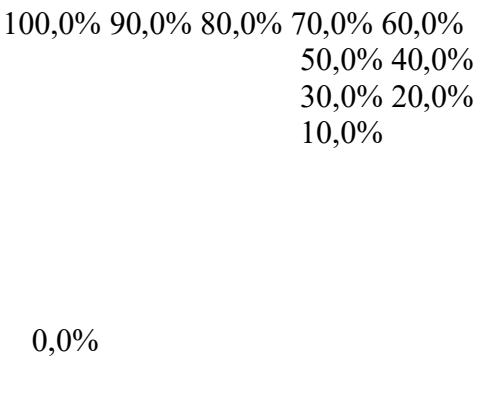

Рисунок 2.15а – Частка недіючих кредитів в АТ КБ «ПриватБанк» з

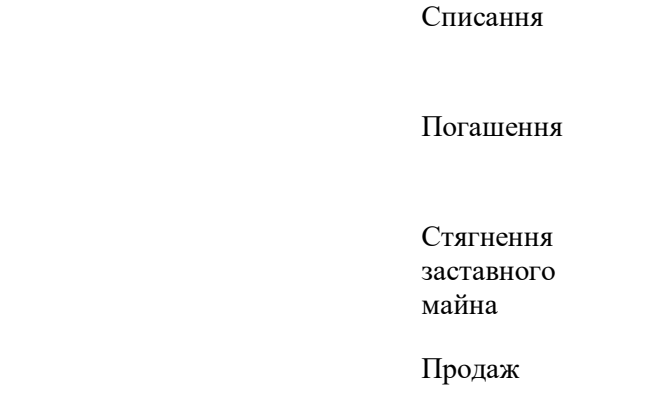

Рисунок 2.15б – Заходи зниження недіючих кредитів в АТ КБ «ПриватБанк» до кінця 2022 р.

Як свідчать наведені дані, попри поступове зниження питомої ваги недіючих кредитів, вона лишається значною – 70 % станом на 01.01.2022, що становить близько 60 % всіх недіючих кредитів банківської системи України. Ці кредити управляються банком як єдиний портфель, оскільки банківські менеджери визначили, що вони мають ідентичні характеристики кредитного ризику. Вони стали наслідком ризикової кредитної політики насамперед в частині кредитування пов’язаних осіб.

Для врегулювання недіючих кредитів банком застосовується значний комплекс заходів (рис. 2.15б), панівну роль в яких відіграє списання зі сформованих резервів). У 2021 році АТ КБ «ПриватБанк» списав з резервів 1,744 млрд грн недіючих кредитів, але планував продовжувати застосовувати заходи щодо їх погашення.

Зважаючи на значну частину недіючих кредитів та те, що в умовах повномасштабної військової агресії росії кредитоспроможність позичальників буде знижуватись. Тому АТ КБ «ПриватБанк» має адекватно оцінювати рівень кредитного

ризику, формувати резерви на належному рівні та, в разі потреби, формувати ефективну політику реструктуризації кредитного портфеля.

Зміна стратегії діяльності банку після націоналізації спричинила суттєве зростання розміщення ресурсів АТ КБ «ПриватБанк» у цінні папери (питома вага зросла з 0,5 % у 2015 до 65 % у 2022 році). Слід звернути увагу на те, що основну їх частину (більше ніж 50 %) складають вкладення в ОВДП. Зважаючи на те, що банки України «…обмежені в активному управлінні власними портфелями ОВДП через фактичну зупинку вторинного ринку, привабливість ОВДП як інвестиційного інструмента знизилася» [29].

Як підсумок аналізу активів ми визначили, що в сучасних умовах діяльності банків їх параметри мають характеристики, що можуть призвести до зниження рівня ФСБ. Вважаємо, що підвищеної уваги банківських менеджерів потребує якість наданих нових кредитів з метою попередження міграції їх до категорії проблемних, зменшення портфеля недіючих кредитів на балансі, контроль дохідності портфеля ОВДП.

Фінансова стійкість АТ КБ «ПриватБанк» в короткостроковій перспективі значною мірою визначається його здатністю генерувати прибуток (рис. 2.16). Ефективна бізнес-модель, контрольованість витрат, ефективне управління внутрішніми та клієнтськими бізнес-процесами у 2021 році стали основою найбільшого серед інших банків України зростання прибутку та 45 % частки у фінансовому результаті банківської системи.

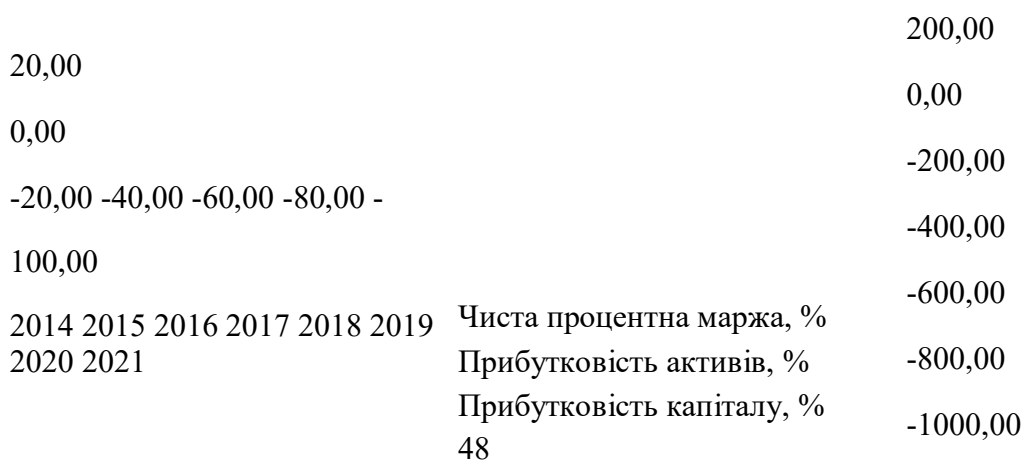

Рисунок 2.16 – Динаміка ефективності діяльності АТ КБ «ПриватБанк» за 2014-2021 рр. [побудовано автором на основі 32-38]

Проведений аналіз дозволив визначити, що АТ КБ «ПриватБанк» функціонує

ефективно, що формує основу для забезпечення ФСБ, при цьому ефективність діяльності за період дослідження збільшилась як в абсолютному вимірі, так і порівняно з іншими банками.

Значний вплив на ФСБ в поточний момент та в перспективі має валютний ризик, чутливість до якого визначається динамікою валютної позиції, зміни якої за період аналізу наведені в таблиці 2.5.

Таблиця 2.5 – Динаміка валютної позиції АТ КБ «ПриватБанк» за 2014- 2021 роки, млн грн [складено автором на основі 32-38]

Валюта	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Долар США	(11		(68 219)	(58 397)	(51 448)		(38 805) (32431) (23188)	
Євро		) (5	(11 383)	(10 426)	569	(146)	(65)	(162)
Інші іноземні валюти	313	228	364	300	173	(32)	(146)	(213)

Представлені дані свідчать про чутливість банку до валютного ризику оскільки наявні відкриті валютні позиції, найбільша чутливість наявна за доларом США, оскільки розмір валютної позиції є найбільшим. Оскільки валютна позиція є короткою, то для банку негативні наслідки матиме зростання курсу долара США, що має високу ймовірність у поточних умовах фінансового ринку. Позитивним з точки

зору впливу на рівень ФСБ є зменшення розміру валютної позиції у цій валюті, починаючи з 2018 року, майже у два рази. Позиції в євро та інших валютах не здійснюють негативного впливу на ФСБ, оскільки їх розмір є незначним.

Зазначені висновки впливу валютного ризику підтверджується змінами у чистому прибутку та капіталі АТ КБ «ПриватБанк», наведеними у таблиці 2.6.

Таблиця 2.6 – Зміна фінансового результату та капіталу АТ КБ «ПриватБанк» за період з 01.01.2015 по 01.01.2022 у результаті можливих змін курсу гривні до **та** іноземних валют, млн грн [складено автором на основі 32-38]

Назва	Значення станом на 01.01							
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Зміцнення курсів валют								

Долари США	*на 50%*	*на 10%*	*на 10%*	*на 20%*	*на 20%*	*на 20%*	*на 20%*	*на 20%*
	10 840	34	(6 599)	(11 106)	(10 642)	(8 093)	(6 954)	(5 066)
Євро	*на 50%*	*на 10%*	*на 10%*	*на 10%*	*на 10%*	*на 10%*	*на 10%*	*на 10%*
	(396)	(547)	(1 138)	(959)	57	(15)	(7)	(16)
Інші	*на 5%*	*на 5%*	*на 5%*	*на 5%*	*на 5%*	*на 5%*	*на 5%*	*на 5%*
	16	11	18	15	9	(2)	(7)	(11)
Послаблення курсів валют								
Долари США	*на 5%*	*на 5%*	*на 5%*	*на 5%*	*на 5%*	*на 5%*	*на 5%*	*на 5%*
	507	449	3 288	2 777	2 661	2 023	1 738	1 266
Євро	*на 5%*	*на 5%*	*на 5%*	*на 5%*	*на 5%*	*на 5%*	*на 5%*	*на 5%*
	40	274	569	479	(28)	7	3	8
Інші	*на 5%*	*на 5%*	*на 5%*	*на 5%*	*на 5%*	*на 5%*	*на 5%*	*на 5%*
	16	(11)	(18)	(15)	(9)	2	7	11

Представлені дані свідчать, що попри зменшення розміру валютної позиції в доларах США, банк наражається на валютний ризик у цій валюті. Оскільки НБУ констатує наявність значних дисбалансів на валютному ринку та високі девальваційні очікування, рівень валютного ризику оцінюється як високий з тенденцією до зростання негативного впливу на рівень ФСБ.

Значний рівень впливу на ФСБ мають процентні розриви та генерований ними процентний ризик. Чутливість банку до зміни процентних ставок наведена на рисунку 2.17.

рік

250 000 200 000 150 000 100 000

50 000 0

-50 000 -100 000 -150 000 -200

000

До запитання та до 1 місяця

50

1-3 місяці 3-12 місяців Понад 1

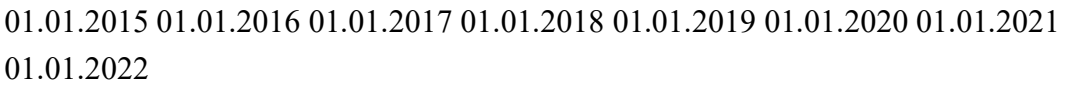

Рисунок 2.17 – Динаміка процентних розривів АТ КБ «ПриватБанк» за 2014- 2021 роки, млн грн [складено автором на основі 32-38]

Представлені дані підтверджують наявність процентних розривів між чутливими активами та пасивами, що генерують підвищений процентний ризик з тенденцією до зростання, у періоді до 1 місяця (негативний процентний розрив, для банку сприятливим є зниження процентних ставок), та в періоді понад один рік (позитивний процентний розрив, для банку сприятливим є зростання процентних ставок). Так, при зростанні ринкової процентної ставки на 1 % у періоді до 1 місяця очікується зниження чистого прибутку на 1688,91 млн грн.

НБУ визначив, що «… банкам вдавалося зберігати низьку вартість фондування, оскільки довіра вкладників до банків залишається високою, а фондування – стабільним. Надалі ставки за депозитами зростатимуть» [29].

Відповідно до цього, для підтримки цільового рівня ФСБ менеджмент АТ КБ «ПриватБанк» має сформувати комплекс заходів щодо скорочення процентних розривів, особливо у періоді до 1 місяця, в якому чутливість до процентного ризику максимальна, а ймовірність рефінансування активів за підвищеними ставками суттєвою.

Для забезпечення ФСБ необхідно сформувати достатній рівень ліквідності, який крім якості ресурсної бази та достатності первинних та вторинних резервів ліквідності характеризується розривами ліквідності між активами та пасивами, структурованими за строками погашення. Їх характеристики станом на останню звітну дату наведені в таблиці 2.7.

Таблиця 2.7 – Розриви ліквідності АТ КБ «ПриватБанк» станом на 01.01.2022, млн грн [складено автором на основі 32]

Показник	Строки погашення без урахування дисконтування								
	До 1 місяця	1-3 місяці	3-6 місяців	6-9 місяців	9-12 місяців	1- 5 років	Понад 5 років	Не визначений	Всього

Загальна сума активів	98013	2 894	39092	10761	21809	31735	152034	31919	407257
Загальна сума зобовязань	83401	38629	30056	14778	11223	5 804	143998	12753	340642
GAP кумулятивний	14612	(2123)	6913	2896	13482	39413	47449	-	

Представлені у таблиці 2.7 дані свідчать, що в АТ КБ «ПриватБанк» на останню звітну дату наявний негативний кумулятивний GAP ліквідності за строком погашення від 1 до 3 місяців у розмірі 2123 млн грн. У цьому періоді генерується підвищений ризик ліквідності та процентний ризик, якщо відбуватиметься зростання процентних ставок на ринку, як це визначає НБУ.

Позитивний вплив на ФСБ відіграє ефективна система управління ліквідністю, що передбачає застосування широкого комплексу аналітичних (щоквартальне стрес тестування показників ліквідності в умовах несприятливих сценаріїв, які передбачають відтоки коштів клієнтів у обсягах, які фіксувалися в максимально несприятливі періоди, починаючи з 2013 року; модель сезонної авторегресії) та контрольних (моніторинг стану ліквідності; контроль дотримання нормативних коефіцієнтів ліквідності) інструментів.

Відповідно до вимог регулятора для антикризового управління ліквідністю менеджерами банку сформовано План першочергових заходів при виникненні кризи ліквідності, який відповідає всім регуляторним вимогам та рекомендаціям.

Як підсумок аналізу, ми зробили висновок, що внутрішньобанківські заходи щодо забезпечення рівня фінансової стійкості в період після націоналізації в цілому є ефективними. Ключові показники, що характеризують ФСБ, знаходяться в рекомендованих межах та мають тенденцію до покращення.

Зони уразливості ФСБ, виявлені нами, насамперед висока частка недіючих кредитів, є результатом управлінських дій власників та менеджменту банку в попередні періоди, але вони достатньою мірою покриті сформованими резервами, що до певної міри нівелює їх негативний вплив.

Основні загрози в поточний момент та на перспективу формуються зовнішнім середовищем, в якому повномасштабне вторгнення росії в Україну спричинило стрімке зниження економічної активності та реальних доходів населення, критичне зростання дефіциту державного бюджету, критичну залежність від міжнародної

допомоги та значні ризики для фінансового сектору.

У цих умовах, коли загрози ФСБ мають некерований та неконтрольований характер, менеджмент банку має розробляти та реалізовувати адаптивні методи та інструменти, спрямовані на зниження їх негативного впливу на ФСБ.

2.3 Науково-методичний підхід до визначення рівня фінансової стійкості банку на основі формалізації впливу зовнішніх та внутрішніх факторів

Банки України функціонують в умовах загрозливого операційного середовища, що характеризується високим рівнем невизначеності та турбулентності, ключовою детермінантою якого є повномасштабна військова агресія росії та її наслідки. У таких умовах особливої актуальності набуває оцінювання рівня ФСБ та формування комплексу заходів щодо забезпечення належного рівня з урахуванням впливу всього комплексу факторів, як зовнішнього, так і внутрішнього походження. Узагальнивши розробки науковців у цій сфері пропонуємо наступний алгоритм інтегральної оцінки рівня ФСБ, наведений на рисунку 2.18.

Визначення факторів, які впливають на ФСБ

Внутрішні

Зовнішні

Формування системи індикативних характеристик факторів ФСБ

Фактори, для яких існують нормативні / рекомендовані

Фактори, для яких відсутні нормативні / рекомендовані / оптимальні значення

/ оптимальні значення

Градація бальних оцінок факторів у розрізі кожної з виділених індикативних характеристик

Гранично допустимий інтервал у розрізі нормативних значень

Рівень відповідності показника розрахованим значенням

Виділення складових ФСБ

Реальний рівень ФСБ

Потенційний максимальний рівень ФСБ

Розрахунок фактичного значення рівня ФСБ як співвідношення реального та потенційного рівнів

Надання якісної характеристики показника фактичного рівня ФСБ

Графічна інтерпретація отриманих результатів оцінки

Виявлення впливу ключових загроз, що генеруються зовнішнім та / або внутрішнім середовищем та визначення пріоритетності протидії їм

Прийняття управлінських рішень менеджментом підприємства

Адаптаційний антикризовий план

Антикризовий план протидії загрозамРисунок 2.18 – Алгоритм визначення рівня ФСБ на основі формалізації впливу зовнішніх та внутрішніх факторів [розроблено автором]

Узагальнивши розробки науковців у цій сфері, вважаємо за доцільне виділити наступні зовнішні фактори та їх індикативні характеристики:

- економічні фактори, індикативними характеристиками яких варто обрати наступні показники: темп приросту ВВП (K_1), індекс промислового виробництва (K_2

), відношення дефіциту державного бюджету до ВВП (K_3), макроекономічна стабільність (K_4);

- фінансові фактори, індикативними характеристиками яких є рівень монетизації (відношення грошового агрегату М3 до ВВП) (K_5), рівень інфляції (K_6), темп росту курсу гривні до долара США порівняно з показниками попереднього періоду (K_7);

- політико-правові фактори, індикативною характеристикою яких є політична стабільність (K_8);

- соціально-демографічні, індикативними характеристиками яких було визначено темпи зростання /зниження середньомісячної номінальної заробітної плати (K_9), рівень безробіття ().

До внутрішніх індикаторів фінансової стійкості ми включили наступні фактори та їх індикативні характеристики: фінансові показники (адекватності основного капіталу (K_{11}),недіючих кредитів (K_{12}), короткострокової ліквідності (K_{13}), кредитної активності (K_{14}), прибутковості активів (K_{15}), адекватності регулятивного капіталу (K_{16}), мультиплікатор капіталу (K_{17}), фінансовий леверідж (K_{18})), нефінансові (відповідність організаційної структури та розподілу повноважень керівництва вимогам законодавства та принципам корпоративного управління (K_{19}), впровадження нових технологій у банку (K_{20}), строк роботи банку на ринку (K_{21}), наявні та можливі судові позови, у тому числі клієнтів, органів державного регулювання та НБУ (K_{22}), ефективність управління (наявність у банку обґрунтованої концепції розвитку (K_{23}), наявність стратегії банку в сфері управління ризиками (K_{24})).

Для надання кількісної оцінки рівня ФСБ необхідно надати оцінку кожній з виділених індикативних характеристик залежно від відповідності вимогам банківського регулювання та нагляду / рекомендаціям.

Необхідно наголосити на тому, що для частини індикаторів внутрішнього середовища визначені нормативні (рекомендовані) значення. Інша група критеріїв,

які характеризують фактори зовнішнього середовища, не мають нормативно встановлених інтервалів допустимих рівнів. Це визначає специфіку присвоєння їм кількісних значень.

Для групи індикативних характеристик, які не мають нормативних значень, пропонується визначення їх гранично допустимих значень на базі виділення квантилів. Залежно від того, в який проміжок потрапляє розраховане значення показника, коефіцієнту присвоюється певна кількість балів (табл. 2.8).

Таблиця 2.8 – Градація бальних оцінок факторів впливу на рівень ФСБ для зовнішніх та внутрішніх факторів [розроблено автором]

Інтервал зміни показника				(min, 0]	(0;30]	(30;50]	(50;70]	(70;100]	(100;max)
		50	0	0	30	50	70	100	0
	Зовнішні фактори								
K_1	h_1	H_1	b_{11}	b_{12}	b_{13}	b_{14}	b_{15}	b_{16}	b_{17}
K_2	h_2	H_2	b_{21}	b_{22}	b_{23}	b_{24}	b_{25}	b_{26}	b_{27}
K_3	h_3	H_3	b_{31}	b_{32}	b_{33}	b_{34}	b_{35}	b_{36}	b_{37}
K_n	h_4	H_4	b_{41}	b_{42}	b_{43}	b_{44}	b_{45}	b_{46}	b_{47}
	Внутрішні фактори								
K_m	h_m	H_m	b_{m1}	b_{m2}	b_{m3}	b_{m4}	b_{m5}	b_{m6}	b_{m7}
K_{m+1}	h_{m+1}	H_{m+1}	b_{m+11}	b_{m+12}	b_{m+13}	b_{m+14}	b_{m+15}	b_{m+16}	b_{m+17}
K_{m+2}	h_{m+2}	H_{m+2}	b_{m+21}	b_{m+22}	b_{m+23}	b_{m+24}	b_{m+25}	b_{m+26}	b_{m+27}
K_g	h_g	H_g	b_{g1}	b_{g2}	b_{g3}	b_{g4}	b_{g5}	b_{g6}	b_{g7}

Для показників, що спричиняють негативний вплив на рівень ФСБ, пропонується зворотна оцінка фактора. Якщо показник потрапив до зони ймовірності від 4-го до 5-го квантиля, то пропонується надавати оцінку в обсязі 30 балів. У випадку відповідності значення показника інтервалу від 1-го до 5-го квантиля пропонується поводити наступну градацію бальних оцінок: інтервал від 1-го до 2-го

квантиля – 30 балів, від 2-го до 3-го квантиля – 50 балів, від 3-го до 4-го квантиля – 70 балів, від 4-го до 5-го квантиля – 100 балів. Якщо показник потрапляє в проміжок до 1-го квантиля або від 5-го квантиля до максимального значення, коефіцієнту надається 0 балів.

Для індикативних характеристик, для яких існують нормативні / рекомендовані

/ оптимальні значення, пропонується присвоювати значення у розмірі 50 балів у випадку знаходження значення в межах допустимого інтервалу та «0» балів в іншому випадку.

Кількісну оцінку індикативних характеристик K_4, K_8, K_{19}, K_{20}, K_{21}, K_{22}, K_{23}, K_{24} пропонуємо надавати на основі бінарних показників: присвоюється 50 балів у випадку прийняття бінарною характеристикою значення «1» (ознака відповідає оптимальному значенню), та «0» балів у протилежному випадку.

Бальна оцінка реального рівня ФСБ, що характеризує вплив зовнішніх факторів, Qg визначається за формулою (2.1):

*

, (2.1)

де Q_g – загальна сума балів рівня ФСБ (отримана як результат аналізу g-го (g=1÷m) зовнішнього фактора).

K_1 – індикатор використання першого підходу;

K_1=1, якщо критерій рівня ФСБ можливо порівняти з нормативним; K_1=0, якщо відсутнє нормативне значення критерію;

– кількість балів при оцінці і-го зовнішнього фактора (за умови наявності нормативного значення показника);

– кількість балів при оцінці і-го зовнішнього фактора (за умови відповідності показника значенню від мінімального до 1-го квантиля, індикатор приймає значення 1, в іншому випадку – 0;

– кількість балів при оцінці і-го зовнішнього фактора (за умови відповідності показника значенню від 1-го квантиля до 2-го квантиля, індикатор приймає значення 1, в іншому випадку – 0;

– кількість балів при оцінці і-го зовнішнього фактора (за умови відповідності показника значенню від 2-го квантиля до 3-го квантиля, індикатор приймає значення 1, в іншому випадку – 0;

– кількість балів, яку отримує банк при оцінці і-го зовнішнього фактора (за умови відповідності показника значенню від 3-го квантиля до 4-го квантиля, індикатор приймає значення 1, в іншому випадку – 0;

– кількість балів, яку отримує банк при оцінці і-го зовнішнього фактора впливу (за умови відповідності показника значенню від 4-го квантиля до 5-го квантиля, індикатор приймає значення 1, в іншому випадку – 0;

– кількість балів, яку отримує банк при оцінці і-го зовнішнього фактора (за умови відповідності показника значенню від 5-го квантиля до максимального значення, індикатор приймає значення 1, в іншому випадку – 0;

– кількісна оцінка і-го критерію;

m – кількість зовнішніх факторів;

– нормативне значення і-го показника.

Бальна оцінка реального рівня ФСБ, що характеризує вплив внутрішніх факторів, визначається за формулою (2.2):

58

*

, (2.2)

де Q_i – сумарна кількість балів рівня ФСБ, отриманих як результат аналізу і-го внутрішнього фактора.

Відповідно до розробленого підходу, загальний рівень ФСБ можна представити за допомогою співвідношення (2.3):

, (2.3)

де *f* – лінійна адитивна функція згортки;

Q – загальна реальна оцінка рівня ФСБ.

Показник Q дає змогу оцінити рівень ФСБ, ураховуючи інтегративний вплив зовнішніх та внутрішніх факторів.

Отже, для розрахунку максимального потенційно можливого значення рівня ФСБ необхідно використовувати формулу (2.4):

= max h( ) + max h( ) + ⋯ + max h( ), (2.4) де Q_{max} – максимальне значення бальної інтегральної оцінки рівня ФСБ; max h (K_n) – максимально можлива бальна оцінка показника Kn.

Максимальне значення бальної оцінки (Q_{max}) визначає ідеальний рівень ФСБ під інтегративним впливом зовнішніх та внутрішніх факторів.

Для визначення управлінських рішень, що необхідно застосовувати менеджменту банку, та визначення якісної оцінки рівня ФСБ необхідно розрахувати фактичне значення рівня ФСБ ( ), що розраховується як співвідношення реального рівня ФСБ та максимально можливого:

59

, (2.5)

Якщо фактичне розраховане значення дорівнює 1, це означає, що банк має ідеальний рівень ФСБ (тобто всі внутрішні фактори досягли максимально можливого оптимального значення), а зовнішнє середовище максимально позитивно впливає на його діяльність, відповідно рівень ФСБ є абсолютним.

Якісна характеристика показника представлена в таблиці 2.9.

Таблиця 2.9 – Якісна характеристика рівня ФСБ [розроблено автором]

№	Інтервал значень фактичного показника рівня ФСБ	Якісна характеристика рівня ФСБ	Рівень ФСБ
1	[0; 0,3]	критичний	кризовий
2	(0,3; 0,5]	негативний	передкризовий
3	(0,5; 0,7]	прийнятний	недостатній
4	(0,7;1]	високий	нормальний

Поряд з якісною оцінкою рівня ФСБ, доцільно надати графічну характеристику кожному з зазначених інтервалів (табл. 2.10).

Таблиця 2.10 – Графічна інтерпретація показника рівня ФСБ [розроблено автором]

Показник	Біла зона	Сіра зона		Чорна зона
		Сіро-біла зона	Сіро-чорна зона	
ФСБ (t)				
ФСБ ($t+1$)				
ФСБ ($t+2$)				
ФСБ ($t+3$)				

Режим забезпечення ФСБ	Режим звичайної діяльності	Режим підвищеної готовності	Антикризовий режим

Отже, графічна інтерпретація рівня ФСБ передбачає виділення чотирьох сегментів, до яких може потрапити розраховане значення.

До «білої зони» потрапляють банки, що мають у межах (0,7;1] – низька ймовірність переходу до категорії фінансово нестійких; «біло-сіра» зона для інтервалу (0,5; 0,7] (середня ймовірність переходу до категорії фінансово нестійких),

«сіро-чорна» зона для інтервалу (0,3; 0,5] (значна ймовірність переходу до категорії фінансово нестійких), чорна зона для інтервалу (0,7;1] (банк знаходиться в кризовому стані).

Використання науково-методичного підходу до виявлення рівня ФСБ дасть змогу менеджерам ефективно реагувати на зміни у внутрішньому та зовнішньому середовищах, раціонально застосовувати методи роботи з покращення фінансової стійкості, представлені на рисунку 2.19.

Антиципативний Превентивний Реактивний

Реабілітаційний Антиципативний

Проактивне докризове регулювання

Пасивне кризове регулювання

Рисунок 2.19 – Характеристика режимів забезпечення ФСБ з урахуванням результатів діагностування [узагальнено автором]

61

«Біла зона» характеризується найменшим ризиком та передбачає для менеджменту банку діагностику зовнішнього та внутрішнього середовищ на основі системи ранніх індикаторів кризових явищ для виявлення так званих «слабких сигналів» кризових явищ, їх постійний моніторинг та контроль, та передбачає запровадження так званого антиципативного режиму, в якому в основі лежить не подолання кризи втрати ФСБ, а зміна структури МЗФСБ або діяльності банку насамперед через підвищення спроможності до адаптації до нових умов.

При потраплянні до зони «біло-сіра» банківські менеджери мають активізувати превентивні інструменти забезпечення ФСБ:

- аналіз наявної ситуації та факторів, що обумовили виникнення потенційної втрати ФСБ шляхом збору детальної інформації, проведення зустрічі з керівництвом/ власниками / ключовими клієнтами тощо;

- антикризовий моніторинг втрати ФСБ та актуалізація антикризових планів забезпечення ФСБ відповідно до оновлених аналітичних даних та результатів моніторингу;

- ініціювання заходів щодо підвищення рівня ФСБ за проблемними напрямами, виявленими за результатами аналізу, для вчасного виявлення загрози кризи ФСБ та її попередження.

«Сіра зона» виокремлює ті банки, що перейшли до категорії фінансово нестійких, мають явні та значні ознаки проблемності. Вони потребують підвищення рівня ФСБ, оскільки, якщо не будуть застосовані необхідні управлінські впливи, можуть перейти до категорії банкрутів. Необхідно застосовувати заходи реактивного реагування, основою яких є детальний аналіз з метою визначення причин втрати ФСБ, визначення ризиків та витрат при виборі шляхів покращення фінансового стану банку.

«Чорна зона» включає банки, для яких, застосувавши інструментарій діагностики ФСБ, ідентифіковано глибоку фінансову кризу. У цій ситуації як правило внутрішніх резервів для покращення рівня ФСБ недостатньо. У цьому випадку ініціюється застосування зовнішніх реактивних антикризових заходів

62

Узагальнена деталізована характеристика режимів МЗФСБ за розробленим науково-методичним підходом представлена в додатку Д.

Результати аналізу зовнішнього середовища представлено у таблиці 2.11. Таблиця 2.11 – Показники аналізу зовнішнього середовища АТ КБ «ПриватБанк» за 2018-2021 рр. [розраховано автором на основі даних 47]

Показник	Критичні / оптимальні межі	Рік			
		2018	2019	2020	2021
Економічні					
Темп приросту ВВП, %	-	3,3	3,2	-4,0	3,2
Індекс промислового виробництва, %	-	95,3	91,7	104,5	97,8
Дефіцит державного бюджету / ВВП, %	3 %	-1,66	-1,96	-5,18	-3,8
Макроекономічна стабільність	-	Макроризики помірні			Макроризики значні
Фінансові					
Рівень монетизації, %	70-80	39,73	36,16	44,1	36,9
Рівень інфляції (темп росту), %	103-105	109,8	104,1	105,0	107,9
Зміна обмінного курсу гривні до долара США (у середньому за період), % до попереднього року	90 130	102,3	95,0	104,30	101,22
Політико-правові					
Політична стабільність		Політична стабільність			Політична нестабільність
Соціально-демографічні					
Зростання / зниження заробітної плати, грн	-	10573	12264	14179	17453
Рівень безробіття, %	9	9,1	8,6	9,9	10,3

Результати аналізу внутрішніх показників банку наведені у таблиці 2.12.

Таблиця 2.12 – Показники аналізу внутрішнього середовища АТ КБ «ПриватБанк» за 2018-2021 рр.

Показник	Критичні / оптимальні межі	Рік			
		2018	2019	2020	2021
1	2	3	4	5	6
Фінансові					
адекватності основного капіталу	7,00	…	7,13	14,06	9,17

недіючих кредитів	10,00	83,4	78,4	74,0	69,9
короткострокової ліквідності	60,00	97,74	100,41	92,92	93,76
кредитної активності	50,00-60,00	10,11	11,06	10,03	12,04
прибутковості активів	-	0,00	5,91	4,29	6,01
адекватності регулятивного капіталу	10,00	17,46	14,15	28,09	18,33
мультиплікатор капіталу	12,00-15,00	8,96	5,76	7,05	8,75

фінансовий леверідж	15,00-20,00	7,96	4,76	6,05	3,75

Продовження таблиці 2.12

1	2	3	4	5	6
Нефінансові					
відповідність організаційної структури та розподілу повноважень керівництва вимогам законодавства та принципам корпоративного управління	Не встановлені	Так	Так	Так	Так
впровадження нових технологій		Так	Так	Так	Так
строк роботи банку на ринку		Більше 10 років			
наявні та можливі судові позови, у тому числі клієнтів, органів державного регулювання та НБУ		Так	Так	Так	Так
наявність обґрунтованої концепції розвитку		Так	Так	Так	Так
наявність стратегії у сфері управління ризиками		Так	Так	Так	Так

На основі розрахованих показників представимо аналіз рівня ФСБ на основі бінарних характеристик (табл. 2.13).

Таблиця 2.13 – Бінарна характеристика реального та потенційного рівня ФСБ АТ КБ «ПриватБанк» за 2018 рік [розраховано автором]

				(min, 0]
		50	0	0
1	2	3	4	5
Зовнішні				
Еконо				
$К_1$	50	-	-	0
$К_2$	0	-	-	1
$К_3$	0	0	1	-
$К_4$	0	0	1	-
Фіна				
$К_5$	0	0	1	-
$К_6$	0	0	1	-
$К_7$	50	1	0	-

Інтервал зміни показника										Політико
										64
$К_8$	0	0	1	-	-	-	-	-	-	50

Продовження таблиці 2.13

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Соціально-демографічні										
$К_9$	70	-	-	0	0	0	1	0	0	100
$К_{10}$	0	0	1	-	-	-	-	-	-	50
Значення ЗФ	320									650
Внутрішні фактори										
Фінансові										
$К_{11}$	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

K_{12}	0	0	1	-	-	-	-	-	-	50
K_{13}	50	1	0	-	-	-	-	-	-	50
K_{14}	0	0	1	-	-	-	-	-	-	50
K_{15}	100	-	-	-	-	-	-	-	1	100
K_{16}	50	1	0	-	-	-	-	-	-	50
K_{17}	0	0	1	-	-	-	-	-	-	50
K_{18}	0	0	1	-	-	-	-	-	-	50
Нефінансові										
K_{19}	50	1	0	-	-	-	-	-	-	50
K_{20}	50	1	0	-	-	-	-	-	-	50
K_{21}	50	1	0	-	-	-	-	-	-	50
K_{22}	0	0	1	-	-	-	-	-	-	50
K_{23}	50	1	0	-	-	-	-	-	-	50
K_{24}	50	1	0	-	-	-	-	-	-	50
Значення ВФ	450									700
Сума	770									1350

Відповідно до проведеного аналізу на кінець 2018 року сумарна бальна оцінка реального рівня ФСБ, що характеризує вплив зовнішніх факторів (Qg) – 320 балів, сумарна бальна оцінка реального рівня ФСБ, що характеризує вплив внутрішніх факторів – 450 балів. Отже, реальний рівень ФСБ з урахуванням впливу зовнішніх та внутрішніх факторів (Q) становить 770 балів. Максимально можливе значення моделі становить (Q_{max}) 1350 балів. Розраховане значення показника (складає 0,57. Відповідно до якісної характеристики рівень ФСБ слід характеризувати як прийнятний (банк знаходиться у біло-сірій зоні), при цьому його рівень був обумовлений насамперед негативним зовнішнього середовища.

Для аналізу сучасного стану та вибору управлінських рішень щодо подальшої роботи з забезпечення цільового рівня ФСБ необхідно дослідити рівень ФСБ на кінець 2021 року (табл. 2.14).

Таблиця 2.14 – Бінарна характеристика реального та потенційного рівня ФСБ АТ КБ «ПриватБанк» за 2021 рік [розраховано автором]

Інтервал зміни показника				(min, 0]	(0;30]	(30;50]	(50;70]	(70;100]	(100;max)	
		50	0	0	30	50	70	100	100/0	0
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Зовнішні фактори										
Економічні										
$К_1$	0	-	-	1		0	0	0	0	100
$К_2$	70	-	-	0		0	1	0	0	100
$К_3$	0	0	1	-		-	760	-	-	50
$К_4$	0	0	1	-		-	-	-	-	50

Фіна				
$К_5$	0	0	1	-
$К_6$	50	1	0	-
$К_7$	50	1	0	-
Політико				
$К_8$	50	1	0	-
Соціально-д				
$К_9$	70	-	-	0
$К_{10}$	0	0	1	-
Значення	290			
Внутрішн				
Фінан				
$К_{11}$	50	1	0	-
$К_{12}$	0	0	1	-
$К_{13}$	50	1	0	-
$К_{14}$	0	0	1	-
$К_{15}$	70	-	-	-
$К_{16}$	50	1	0	-
$К_{17}$	0	0	1	-
$К_{18}$	0	0	1	-
Нефін				
$К_{19}$	50	1	0	-
$К_{20}$	50	1	0	-
$К_{21}$	50	1	0	-
$К_{22}$	0	0	1	-
$К_{23}$	50	1	0	-
$К_{24}$	50	1	0	-
Значення ВФ	470	0	1	0	0	100
Сума	-	7760	-	-	50

Відповідно до проведеного аналізу на кінець 2021 року сумарна бальна оцінка

реального рівня ФСБ, що характеризує вплив зовнішніх факторів (Qg) – 290 балів, сумарна бальна оцінка реального рівня ФСБ, що характеризує вплив внутрішніх факторів ,– 470 балів. Отже, реальний рівень ФСБ з урахуванням впливу зовнішніх та внутрішніх факторів (Q) становить 760 балів. Максимально можливе значення моделі становить (Q_{max}) 1400 балів. Розраховане значення показника (складає 0,54.

Відповідно до якісної характеристики рівень ФСБ слід характеризувати як прийнятний (банк лишається в біло-сірій зоні), при цьому його рівень був обумовлений насамперед негативним впливом на банк зовнішнього середовища.

За результатами аналізу та розробленого в роботі підходу банком має активізуватись застосування превентивних заходів щодо запобігання розвитку та поглиблення кризових явищ.

Вплив зовнішнього середовища протягом періоду аналізу з точки зору впливу на рівень ФСБ також можна оцінити як негативний, оскільки рівні всіх основних складових залишались низькими, що формувало високі ризики прояву масштабних дестабілізаційних явищ у розвитку економіки у довгостроковій перспективі. З урахуванням виявлених загроз в підрозділі 2.1 роботи, пов’язаних х впливом повномасштабної військової агресії, наслідки їх реалізації для ФСБ стануть критичними.

Отже, використання запропонованого науково-методичного підходу до визначення рівня ФСБ дозволить менеджменту оперативно оцінювати рівень проблемності діяльності, враховуючи зміни у зовнішньому та внутрішньому середовищах. Це, своєю чергою, дасть можливість ефективно приймати управлінські рішення відповідно до виявленої зони проблемності у забезпеченні цільового рівня ФСБ. Представлена методика є досить гнучкою й може швидко змінюватися залежно від зовнішньої ситуації в країні та особливостей діяльності банка.

ВИСНОВКИ

Об’єктом дослідження у роботі є фінансова стійкість банківської системи України та результати діяльності АТ КБ «ПриватБанк» за 2015-2022 рр. Ми встановили, що внутрішніми факторами, які можуть знизити рівень ФСБ, є короткостроковий характер ресурсів (ризик ліквідності); погіршення якості кредитного портфеля, особливо в іноземних валютах (кредитний та непрямий

валютний ризики); пошкодження та знищення активів, збої в роботі банківських інформаційних систем, в тому числі через кібератаки (операційний ризик), зниження здатності генерувати прибуток (ризик прибутковості). Наслідком цього може стати критичне зниження достатності капіталу як основи забезпечення ФСБ.
Визначальними зовнішніми факторами впливу на ФСБ України є: геополітичні (повномасштабне вторгнення росії в Україну та можлива подальша ескалація); геоекономічні (уповільнення економічного зростання в світі, зростання світових цін на сировину та продовольство, фінансова дестабілізація); макроризики: максимально високі макроекономічні (фактори інфляції, обмінного курсу; рівня економічної активності) та фіскальні ризики, оскільки воєнні дії поглиблюють падіння ВВП та збільшують залежність від допомоги від міжнародних донорів; кіберзагрози; загрози втрати людського капіталу через міграцію та загибель громадян; пошкодження та руйнування об'єктів інфраструктури; негативні очікування населення та бізнесу. Зазначені вище фактори призведуть до збитковості реального сектора, падіння доходів населення зі скороченням споживчих витрат, падіння доходів індивідуальних підприємців та малого бізнесу [29].

Комплексна взаємодія цих факторів скоротить платоспроможний попит на банківські послуги, знизить спроможність позичальників обслуговувати борги, а вкладників розміщувати тимчасово вільні ресурси. Відповідно, загроза зниження рівня ФСБ є критичною.

За результатами аналізу виявлено, що фінансова стійкість АТ КБ «ПриватБанк»

знаходиться на достатньому рівні. Негативно впливають на ФСБ такі внутрішні характеристики, як короткострокість ресурсів; високий рівень непрацюючих кредитів та повільні темпи їх скорочення переважно через списання з резервів; значні концентрації в розміщенні коштів ОВДП; наявний негативний кумулятивний GAP ліквідності за строком погашення від 1 до 3 місяців.

Результати аналізу дозволяють стверджувати, що в нормальних умовах операційного середовища компенсувати наслідки реалізації цих загроз дозволяє ефективна бізнес-модель банку.

Визначено, що АТ КБ «ПриватБанк» має ефективний МЗФСБ, який містить всі необхідні елементи, комплексна взаємодія яких дозволяє вчасно ідентифікувати та квантифікувати фактори, які можуть негативно вплинути на ФСБ, та застосувати відповідний управлінський інструментарій.

Для підвищення ефективності МЗФСБ в роботі розроблено алгоритм прийняття рішень менеджментом банку у сфері управління його фінансовою стійкістю з

вибором відповідного режиму механізму (антиципативного, превентивного, реактивного, реабілітаційного) за результатами комплексного оцінювання рівня ФСБ з урахуванням факторів внутрішнього та зовнішнього середовища.

Виділення зон кризовості ФСБ та їх якісна характеристика надають оцінку ФСБ, дозволяють відстежити динаміку та якість МЗФСБ. Це дасть змогу розробити реалістичний план заходів та зменшити майбутні управлінські трудові та часові витрати на підвищення рівня ФСБ до цільового.

Апробація розробленого підходу на основі даних АТ КБ «ПриватБанк» підтвердили результати аналізу, проведеного в другому розділі роботи в частині висновку про стійкий рівень ФСБ з переважним негативним впливом зовнішнього середовища.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Манзюк А. Б., Олійник А. В. Етимологія поняття «фінансова безпека банку» та еволюція його змістовної сутності

2. Біляєва В. Ю. Забезпечення фінансової стійкості банку засобами фінансового інжинірингу: автореферат дис.... канд. екон. наук: 08.00.08. Харків: ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2017. 20 с.

3. Біляєва В.Ю. Забезпечення фінансової стійкості банку засобами фінансового інжинірингу: дис.... канд. екон. наук: 08.00.08. Харків: ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2017. 360 с.

4. Вінниченко О. В., Громакова В. В. Теоретичні аспекти фінансової стійкості банку. *Бізнес Інформ*. 2020. № 5 (508). URL:http://www.business inform.net/export_pdf/business-inform-2020-5_0-pages-375_381.pdf (дата звернення: 04.12.2022).

5. Звєряков О. М. Методологічні основи управління фінансовою стійкістю банківських установ. *Актуальні проблеми економіки.* 2012. № 10. С. 175-182. *6.* Богун М. М. Управління фінансовою стійкістю банків як невід'ємною складової національної економіки України. *Економіка та підприємництво.* 2021. Вип. 46. С. 73–85.

7. Барановський О. І. Стійкість банківської системи України . *Фінанси України.* 2007. № 9. С. 75–87.

8. Кочетков В. М. Забезпечення фінансової стійкості сучасного комерційного

банку: теоретико-методологічні аспекти : монографія. Київ : КНЕУ, 2002. 256 с.

9. Рисін В. В., Біда А. П. Фінансова стійкість банку: чинники та особливості забезпечення. *Ефективна економіка*. 2021. № 3. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8731 (дата звернення: 04.12.2022). DOI: 10.32702/2307-2105-2021.3.1

10. Пріхно І. М., Хандюк М .В. Сучасні реалії функціонування банківської системи України. *Сучасні проблеми розвитку фінансових систем: матеріали І міжнародної науково-практичної конференції:* Черкаський державний технологічний університет, 24-25 травня 2022 року. Черкаси, 2022. С. 55-58.

11. Гуцал І. С. Банківське кредитування суб'єктів ринку в трансформаційній економіці України (питання теорії, методики, практики). Львів: ВАТ «БІБЛЬОС», 2001. 244 с.

12. Михайлюк Р. Концептуальні засади механізму управління фінансовою стійкістю комерційних банків. *Світ фінансів.* 2017. Випуск 3-4 (4-5). С. 21-32. 13. Бриштіна В. В., Клюско Л. А. Управління антикризовою фінансовою стійкістю банків. Збірник наукових праць Університету державної фіскальної служби України. 2017. № 1. С. 37-53.

14. Звєряков М. І., Коваленко В. В., Сергеєва О. С. Управління фінансовою стійкістю банків : підручник. Київ: Видавництво «Центр учбової літератури», 2016. 520 с.

15. Квасницька Р. С., Гайдайчук Н. В. Методи управління фінансовою стійкістю банків. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки.* 2014. № 3(1). С. 116-118..

16. Кочетков В. М. Забезпечення фінансової стійкості сучасного комерційного банку: теоретико–методологічні аспекти: монографія. К.: КНЕУ, 2002. 238 с.

17. Лачкова Л. І., Борисова А. О., Лачкова В. М. Механізм управління фінансової стійкістю банків. *Економіка і суспільство*. 2018. № 18. С. 1089-1092. 18. Михайлюк Р. В. Механізм управління фінансовою стійкістю комерційних банків: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.08. Тернопіль: ТНЕУ, 2008. 20 с.

19. Нікольчук Ю. М., Лопатовська О. О. Організаційно-економічний механізм управління фінансовою стійкістю комерційного банку. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2020. № 1. С. 217-221.

20. Яременко О. Р., Беренич А. В. Механізм управління та фактори впливу на фінансову стійкість банку. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. №20. С. 918-924.

21. Карпова О. І., Моргун І. М. Концептуальні підходи щодо вдосконалення управління фінансовою стійкістю банку. *Збірник наукових праць Харківського інституту банківської справи університету банківської справи НБУ*. № 1 (10). 2011. С. 13-18.

22. Ingves S. Banking Crisis from an International Perspective. IMF. URL:http://www.imf.org/external/np/speeches/2003/040803.htm (дата звернення: 15.11.2022).

23. Олійник А. В., Сущук Г. С. Управління фінансовою стійкістю банків. *Вісник Хмельницького національного університету.* 2010. № 5 Т. 4. С. 159-163. 24. Малахова О. Л., Михайлюк Р. В. Управління фінансовою стійкістю банків: Навчальний посібник. Тернопіль: Вектор, 2011. 300 с.

25. Забезпечення умов стабільного функціонування банківського сектору України : монографія / О. М. Колодізєв, О. В. Бойко, І. О. Губарєва та ін. // за заг. ред. к.е.н., доц. Колодізєва О. М. Харків : Вид. ХНЕУ, 2010. 312 с.

26. Довгань Ж. М. Фінансова стійкість банківської системи України: дис. … д-ра екон. наук: 08.00.08. Суми, 2012. 583 с.

27. Зверук Л. А., Боєва С. К. Концептуальні засади дослідження управління фінансовою стійкістю банківських установ. *Бізнес Інформ.* 2017. № 3 (470). URL: https:// kontseptualni-zasadi-doslidzhennya-upravlinnya-finansovoyu-stiykistyu bankivskih-ustanov (дата звернення: 04.12.2022).

28. Значення економічних нормативів в цілому по системі. Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442 (дата звернення 27.11.2022).

29. Звіт про фінансову стабільність. Червень 2022 року. Національний банк України. 2022. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2022-H1.pdf?v=4 (дата звернення: 27.11.2022).

30. Статистика індикаторів фінансової стійкості. Національний банк України. 2022. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=44575 (дата звернення: 27.11.2022).

31. Корпоративне управління. АТ КБ «ПриватБанк». 2022. URL: https://privatbank.ua/about/management/corp (дата звернення: 27.11.2022). 32. Річний

звіт за 2021 рік. АТ КБ «ПриватБанк». URL: https://static.privatbank.ua/files/doc2_09092022.pdf (дата звернення: 01.12.2022). 33. Річний звіт за 2015 рік. АТ КБ «ПриватБанк». URL: https://static.privatbank.ua/files/year_zvit_05_05.pdf (дата звернення: 01.12.2022). 34. Річний звіт за 2016 рік. АТ КБ «ПриватБанк». URL: https://static.privatbank.ua/files/acpbua/Separate%20UKR_PB%202016.pdf (дата звернення: 01.12.2022).

35. Річний звіт за 2017 рік. АТ КБ «ПриватБанк». 2019. URL: https://static.privatbank.ua/files/PB_SepUkr_2019.04.23FINAL1.pdf (дата звернення: 01.12.2022).

36. Річний звіт за 2018 рік. АТ КБ «ПриватБанк». URL: https://static.privatbank.ua/files/year_zvit_05_05.pdf (дата звернення: 01.12.2022). 37. Річний звіт за 2019 рік. АТ КБ «ПриватБанк». URL: https://static.privatbank.ua/files/R%D1%96chnij+zv%D1%96t+za+2019rg..pdf (дата звернення: 01.12.2022).

38. Балансові дані банків. Національний банк України. 2022. URL: https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist/data-supervision#1 (дата звернення: 01.12.2022).

39. Стрес-тестування банків України. 2021 рік. Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Stress_Test_Results_2021.pdf?v=4 (дата звернення: 27.11.2022).

40. Глосарій. Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/ (дата звернення: 27.11.2022).

41. Васькович І.М. Забезпечення фінансової стійкості банків України в умовах ринку: автореф. дис. … канд. екон. наук : 08.04.01. Львів, 2006. 19 с. 42. Клюско Л. А. Фінансова стійкість комерційного банку, методи її оцінки та зміцнення: дис... канд. екон. наук: 08.04.01. К., 2002. 222 с.

43. Коваленко В. В Методичні підходи до визначення рівня фінансової стійкості банківської системи. *Актуальні проблеми економіки.* № 7. 2011. С. 235-236. 44. Кушнір К. О. Поняття стійкості комерційних банків та її динамічні характеристики. *Інвестиції: практика та досвід.* 2008. № 20. С. 37-41. 45. Майба В. В. Оцінювання факторів фінансової стійкості комерційних банків. *Моделювання та інформаційні системи в економіці.* 2011. Вип. 83. С. 49-65 46. Корженко К. А. Підходи до класифікації факторів, що впливають на стійкість банківської установи.

Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер.: Економічні науки. 2015. № 12 (1). С. 191- 195. 47. Гарбар Є. С. Фактори впливу на фінансову стійкість банку в умовах нестабільного економічного середовища. *Науковий вісник Ужгородського університету Серія «Економіка».* 2015. Випуск 1 (45). Т.1. С. 184-187. 48. Статистика. *Національний банк України*. 2022. URL: https://bank.gov.ua/ua/statistic (дата звернення: 06.11.2022).

ДОДАТОК А

Дослідження поняття стійкості та фінансової стійкості банку

Таблиця А.1 – Дослідження категорії «стійкість» та ФСБ

Джерело	Визначення
Поняття «стійкість банку»	
Ж.М. Довгань [26]	здатність комерційного банку виконувати на заданому суспільством рівні притаманні йому функції і роль в економіці незалежно від впливу зовнішніх і внутрішніх факторів, які перешкоджають їх здійсненню.
Поняття «фінансова стійкість банку»	
Офіційний сайт НБУ [40]	стан банку, який характеризується збалансованістю фінансових потоків, достатністю коштів для підтримки своєї платоспроможності та ліквідності, а також рентабельною діяльністю. Фінансова стійкість банку означає постійну здатність банку відповідати за своїми зобов'язаннями і забезпечувати прибутковість на рівні, достатньому для нормального функціонування у конкурентному середовищі.
І.М. Васькович [41]	якісна й кількісна характеристика здатності системи трансформувати банківські ресурси (фінансові, трудові, інформаційні) та з максимальною ефективністю й мінімальним ризиком виконувати свої функції, витримуючи вплив зовнішніх і внутрішніх факторів
Л.А. Клюско [42]	статична: дотримання параметрів діяльності банку (капітал, ліквідність, платоспроможність, прибутковість, рівень проблемних активів тощо) в допустимих межах; динамічна: врівноважене і збалансоване зростання позитивних та зниження негативних параметрів діяльності банку в межах допустимого ризику відповідно до визначеної системи узгоджених стратегічних і поточних цілей його функціонування у процесі прогресивного розвитку
А. В.Олійник, Г. С. Сущук [23]	динамічна інтегральна характеристика спроможності банку як системи трансформування ресурсів та ризиків повноцінно (з максимальною ефективністю та мінімальним ризиком) виконувати свої функції, витримуючи вплив факторів зовнішнього та внутрішнього середовища
О. І.Карпова, І. М. Моргун [21]	залежність від відповідальності діяльності банку нормативним узагальнюючим показникам, які синтезують характеристики економічних складових стійкості: структура і обсяг власних коштів, ліквідність, рівень доходів і прибутку, достатність капіталу, мультиплікативна ефективність власного капіталу, норма прибутку на власний капітал, створення доданої вартості банком

В. М. Кочетков [16]	спроможність банку як системи трансформування ресурсів банку (персоналу, фінансових ресурсів, активів, обладнання та інформаційних технологій) з максимальною ефективністю і мінімальним ризиком виконувати свої функції у ринковому середовищі попри впливу ендогенних та екзогенних факторів
Р. Михайлюк [12]	можливість банку трансформувати ресурси та ефективно виконувати функції, які покладені на нього суспільством, витримуючи вплив факторів зовнішнього та внутрішнього середовища.

ДОДАТОК Б

Структуризація факторів впливу на ФСБ

Таблиця Б.1 – Підходи науковців щодо структуризації факторів впливу ФСБ

Автор	Підхід до структуризації факторів	
В. В. Коваленко [43]	при дослідженні чинників, що впливають на фінансову стійкість банку, розмежовує їх на зовнішній (економічні, соціальнополітичні та фінансові фактори впливу) та внутрішній (окремі показники фінансового стану та банківського менеджменту) блоки, залишаючи поза увагою серед внутрішніх чинників такі важливі фактори, як технологічні, інформаційні та організаційні.	
К.О. Кушнір [44]	розширена класифікацію факторів, шляхом включення до зовнішнього блоку державно-правового механізму, дієвості законодавчої бази та рівня її розвитку, ступеня правової та нормативної забезпеченості банківської діяльності, а також рівня розвиненості банківської зовнішньої інфраструктури.	виокремлення організаційних, технологічних та економічних факторів впливу на фінансову стійкість банку. Водночас в якості обмежень наведеної класифікації слід відмітити невраховування факторів мегасередовища, що набуває важливого значення в умовах інтеграційних процесів, що відбуваються в банківській системі.
В. В. Майба [45]	при дослідженні зосереджена на факторах лише мікросередовища діяльності банку, зокрема таких, як ефективність управління активами і пасивами, ліквідність, дохідність банку та рівень менеджменту.	
К. А. Корженко [46] Є. С. Гарбар [47]	Серед екзогенних чинників важливе значення мають економічні та глобалізаційні чинники. Загальноекономічний стан визначається такими параметрами як стан платіжного балансу країни, інвестиційний клімат, стан реального сектору економіки, масштаби тіньової економіки, рівень оновлення виробничих потужностей. Глобалізаційні процеси в світовій економіці призвели до виникнення глобалізованого фінансового ринку. З огляду на це, поширення кризових явищ значно прискорилося, і ймовірність впливу таких явищ на світових ринках на фінансову стійкість банків в Україні є дуже високою.	

ДОДАТОК В

Деталізація суб’єктів управління МЗФСБ АТ КБ «ПриватБанк»

ДОДАТОК Г

Характеристика етапів докапіталізації АТ КБ «ПриватБанк»

Таблиця Г.1 – Періодизація докапіталізації АТ КБ «ПриватБанк» державою

Дата	Заходи	Характеристика
Червень 2016 року	Переведення субординованого боргу до капіталу	субординований борг у сумі 2008 млн грн (отриманий у червні 2015) переведений в капітал за згодою кредитора і дозволу НБУ на дострокове погашення з подальшим внеском цієї суми до капіталу
18.12.2016	Додатковий випуск акцій за рішенням Кабінету міністрів України	загальна сума 116800 млн грн, профінансований за рахунок державних облігацій
29.12.2016		перший внесок у сумі 107000 млн грн
		визнання в складі капіталу, в результаті операцій з власником від первісного визнання, 9934 млн грн чистого прибутку
Лютий 2017		отримання залишкового внеску номіналом 9800 млн грн.
Червень 2017		загальна сума 38565 млн грн, профінансований за рахунок державних облігацій.
11.07.2017		перший внесок у сумі 22500 млн грн
		визнання в складі капіталу, в результаті операцій з власником від первісного визнання, 1738 млн грн чистого прибутку

26.12.2017		отримання залишкового внеску номіналом 16065 млн грн
		визнання в складі капіталу, в результаті операцій з власником від первісного визнання, 895 млн грн

Рисунок Г.1 – Докапіталізація та розподіл прибутків АТ КБ «ПриватБанк» за 2010- 2020 рр. (дані станом на початок року)

ДОДАТОК Д

Механізм забезпечення фінансової стійкості АТ КБ «ПриватБанк»

Таблиця Д.1 – Режими МЗФСБ з урахуванням результатів оцінювання рівня ФСБ [узагальнено автором]

Категорія	Вид режиму управління ФСБ				
	Ант	П	Реактивний		Реабілітаційний
Зона ФСБ	Фінансово стійкий стан (біла зона)	Квазістійкий стан (біло-сіра зона)	Сіро-чорна зона	Чорна зона	Квазістійкий стан (біло-сіра зона)
Криза	Потенційна	Латентна (слабка)	Відкрита переборна (помірна)	Відкрита непереборна (важка)	Потенційна

Сутність	Моніторинг, виявлення та прогностичне інтерпретування слабких сигналів, що відбивають ранні, початкові ознаки появи потенційних кризових явищ, що можуть спричинити втрату ФСБ та підготовка до можливих загроз втрати ФСБ	Виявлення негативних факторів, що можуть привести до втрати ФСБ та вжиття превентивних заходів щодо запобігання розвитку та поглиблення кризових явищ	Вчасна ідентифікація втрати ФСБ та фінансової кризи в банку та продовження застосування превентивних інструментів, запровадження реактивних антикризових інструментів	Продовження застосування реактивного інструментарію	Антикризові заходи по на основі активації відповідного інструментарію реабілітації
Часові параметри	Наявний часовий резерв у застосуванні інструментарію підвищення рівня ФСБ		Відсутній часовий резерв у застосуванні інструментарію підвищення рівня ФСБ		Наявний часовий резерв у застосуванні інструментарію підвищення рівня ФСБ
Характер	Звичайна діяльність	Ініціюється залежно від результатів оцінювання рівня ФСБ для попередження погіршення фінансового стану			
Обсяг ресурсів	Незначний обсяг ресурсів, призначених для запобігання кризових явищ		Значний обсяг ресурсів, призначених для нівелювання причин втрати фінансової стійкості та подолання наслідків кризи		Значний обсяг ресурсів, призначених для повернення до докризового стану

ï